

Poštnina plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

Mentor

LETNIK 28 * 1940 - 1941

ŠTEV. 5

Vsebina 5. številke:

Joža Lovrenčič: Spominu dr. Antona Korošca / Viktor Zorman: Tovariši / Prof. dr. V. Bohinec: Atlas potopljenih milijard / Fr. Lokar: Težavna pot / Prof. dr. Prengov: Kemija vsakdanjega življenja / Fr. Klinar: Pesem petnajstletne / Nina: Tjašina smola / Karel Rossner: Moji spomini na Anglijo / Nove knjige / Filatelija / Sah

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 5/II. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadruga tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake din 30, za druge in zavode din 40. Posam. številka din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček, računa pri Poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Nemčijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plaćati pa morajo vso naročnino za vse naročene izyode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

Knjižne novosti

Bunc Stanko: Pregled slovnice slovenskega knjižnega jezika. 152 strani, din 30.—, kartonirano din 36.—.

Ludvik Dušan: S potepuško palico. Pesmi. 80 str. Kart. din 40.—, pl. din 50.—.

Mlakar Janko: Spomini. 422 strani. Vezano din 150.—.

Snoj dr. Andrej: Uvod v sveto pismo nove zaveze. 188 strani, din 55.—, vezano din 72.—.

Šali Severin: Slap tišine. Pesmi. 80 strani. Kart. din 40.—, platno din 50.—.

Zahtevajte vestnik Jugoslovanske knjigarne „Naša knjiga“

Najugodnejše Vam obrestujemo prihranke, ki jih naložite pri nas.

Mislite na bodočnost in začnite vlagati tudi Vi.

Vršimo vse posle denarnih zavodov.

Za vse naše obveznosti jamči z vsem svojim premoženjem in davčno močjo

DRAVSKA BANOVINA

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

Maribor — Ljubljana — Celje — Ekspozitura: Kočevje

* MENTOR *

Spominu dr. Antona Korošca

Iz Biserjan je biser brušen
v slovenski lepi svet vzblestel:
mož, v cvetu let navdušen,
je v borbo za slovenstvo šel.

Ob Dravi, Muri in Savinji
v življenje novo ljudstvo je budil,
ko v naši zemlji val tujinji
naš živelj pokončati je grozil.

Je v borbi možu volja jeklenela
in sproti rasel mu pogum
in, ko je smrt visoko pesem pela,
je novih časov slišal šum.

Prebral je pisma našega besedo
in sklenil zgodovinski je račun,
prišel potem je v našo sredo
in slišali smo pesem srčnih strun:

»O nič potrptosti in nič bojazni,
sovražnik je zadet in krvavi,
poskusi so njegovi blodni, prazni,
da še kdaj v svoji moči zaživi!

Zdaj glave dvignite, ker odrešenje
se vaše bliža!...« — In je res prišlo:
končano tisočletno je bilo trpljenje —
s Korošcem šli smo v Jugoslavijo.

Iz Biserjan je biser brušen
v slovenski lepi svet vzblestel:
mož, v borbi neprestani preizkušen,
še v smrti iz srcá Slovenije nam bo žarel!

Joža Lovrenčič.

Tovariši

4.

Cirkus je ves blažen skočil iz svoje sobe in po stopnicah na cesto. Šel je k Milošu na izredni sestanek Deteljice. Miloš mu je sicer pravil o nekih predlogih, ki naj jih do sestanka premisli, a Cirkus absolutno ni utegnil. Kje neki!? Po kosilu se je za nekaj časa umaknil v horizontalno lego, potem je prišel za poldrugo uro inštruktor in ga spravil v zelo slabo voljo. Po inštrukciji je vrgel vse knjige in zvezke pod mizo in se lotil poezije. Poezija, to je nekaj, to je življenje! Ne pa tista pusta fizika ali matematika in propedeutika pa vse tiste neslanosti, ki jih v šoli še premorejo in ki gredo Cirkusu strašno na živce. Poezija mu je edino razvedrilo, samo poezija ga more spraviti v dobro voljo. Pravkar je dokončal pesem in jo naslovil »Oh, bratje«. Že dolgo časa je zastoj grizel peresnik, zdaj se mu je pa le posrečilo. Sijajna pesem! Cirkus resno dvomi, da bi jugoslovenska literatura premogla kaj takega. Kaj šel! Niti svetovna ne! Cirkusova pesem je nekaj čisto posebnega. Sicer je kratka, majhna, na videz revna, a po vsebini je bogata. In kakšen ritem! Samo za primer:

... od dugih blatnih cest
i mimo velikih, tamnih mest...

V te preproste besede je Cirkus znal spraviti vse tisto, česar je polno njegovo plemenito srce, ki gori in bije in dela samo za poezijo. To so verzi, ki so res vredni pesnika, kot je Mihajlo M. Danić ali Potujoči cirkus. In konec te pesmi:

Oh, neka mi sporoči i pove!

Kakor koli drugače bi izrazil to misel, bi bilo za nič in banalno, vsakdanje, trivialno, pust, prazno, neužitno. To pa je polno prelepe vsebine, to poje, zveni, naravnost ubrano odmeva iz pesnikovega srca v srca njih, ki berejo in razumejo. Kaj so v primeri s tem vsi tisti klavirni verzi, ki jih z veliko muko spravi iz sebe sošolec Jože, kaj vsi tisti, ki jih zlija na papir tovariš Cene. Cenetu jih sicer priobčujejo že v revijah, a nič zato. Ko svet zve za novo zvezdo, bo šlo vse drugo v zaton. Da, Cirkus bo takoj jutri oddal to pesem puršu, da jo ponese v kako uredništvo. Sam ne bo nosil svojih pesmi okrog ponujat kakor kaka branjevka maslo. Saj bi bilo pa res naravnost poniževalno, da bi se moral pesnik iz svojih idealnih višin spustiti na »te blatne ceste« in laziti od uredništva do uredništva pa trkati od vrat do vrat ter morebiti kakemu zabitemu uredniku še razlagati vso umetniško globino svojega produkta. Cirkusu tega ni treba. Ima purša, ki mu za dinar ali dva opravi vse. Takoj po počitnicah je nesel celo zbirko njegovih pesmi uredništvu »Naše rasti«. Kam bo dal nesti svojo najnovejšo pesem, bo Cirkus še premislil.

»Fanta, za važne stvari gre nocoj,« je začel Miloš sestanek. »Torej, na noben način Deteljica ne more pustiti, da bi delali z njo kot svinja

z mehom. Fanta, ali smo kaj ali nismo nič?! In ta smrkavi Nace torej misli, da se bo pač ravno njemu vse klanjalo. Torej, fanta, treba ga je stretil!»

In »fantje« so potem pili liker, ki ga je Mihajlo prinesel s seboj, in govorili, kako bi Naceta strli. Nazadnje so sklenili, da ga bodo izolirali. Cirkus bo nasičeval lačno ljudstvo in ga pridobival za Deteljico, Miloš in Zvonko pa bosta nastopala z anekdotami in šalami na odru in tudi pridobivala. Tako bo Nace nazadnje ostal sam in brez moči.

»Sklep je bilo seveda treba zaliti in pokaditi pri Zadnjem grošu. In ko so že »doživljali vrtenje sveta«, je Miloš pričel razlagati, da bodo gotovo zmagali, ker imajo denarja kot smeti: Mihajlo ga dobiva po mili volji, Zvonko očeta tudi precej privija, Miloš pa že tako dobiva stalno podporo od tete v Moskvi in od strica iz Pariza.

S črno kavo so si pridobili spet nekaj ravnotežja in se potem preselili v salon, kjer so plesali in dvorili in se sploh udeleževali »družabnega« življenja.

Malodane do smrti utrujen je prišel drugi dan Cirkus v šolo. Sram ga je bilo zaradi prejšnjega večera pred samim seboj in pred tovarišema, ker tako podivjali niso še nikoli. Miloš pa ni pokazal nikake zadrege. Brez sramu je vprašal prijateljčka Mihajla, kako se kaj počuti, in mu nato pomežiknil, da je bilo sinoči bajno in čudovito ter si izposodil od njega »tri kovače za dva dni« ...

Sklepa prejšnjega dne se je spomnil Miloš šele, ko je Polde stopil na oder in zakokodajsal kot petelin. Tovariši so postali pozorni, dva sta po nikjer zapisanih postavah odšla na stražo in Polde je začel:

»Prav bi bilo, da bi si za stara leta pripravili kake vidne spomine na gimnazijske dni. Zato predlagam, da letos znova obnovimo »Sol in poper«. Seveda je treba nekoliko več previdnosti kot lani, da ne bodo spet letos že takoj prvi začetki prišli v roke ravnatelju. Za urednike predlagam Naceta, Ceneta in Miha. Natančneje vam bodo pa uredniki razložili.«

»Torej, fantje, jaz niti ne vem, za kaj gre,« se je oglasil Miloš.

»Nič posebnega. Svoj list bi izdajali. Seveda ne kot glasilo kake literarne struje, ampak kot glasilo veselih osmošolcev. Uredniki naj bi sprejemali le prispevke, ki bi odgovarjali naslovu lista, torej samo dovršene kristale soli in pekoča zrna popra. Urednike bi pač izvolili. Najprej pa moramo seveda dognati, ali je večina v razredu za to, da list sploh obnovimo,« je pojasnjeval Nace.

»Torej, jaz sem pač ves, kar me je, za list, a predlagam, prijateljčki moji, da volitve za štirinajst dni odložimo. Kar v dveh minutah se torej fantje pač ne morejo odločiti in pripraviti gradivo, ko jih še niti informirali nismo.«

»Prav, če je večina za to.«

In večina je bila za to.

Zvečer pa je bil pri Milošu spet sestanek Deteljice. Domenili so se, da bodo za urednike predlagali kar vso Deteljico in začeli takoj volivni boj. Sklepe so kajpada zalili in pokadili po že ustaljeni praksi.

Naslednji dan je Miloš res predlagal za urednike »Soli in popra« sebe, Mihajla in Zvonka in začel volivno borbo:

»Ah, prijatelji, saj vam torej povem, da mi ni za čast, pač pa mi je torej za to, da s svojima tovarišema poskrbim vam vsem za zdravo zabavo. A nam torej nikakor ni dovolj le zabava, treba nam je pač tudi resnega dela. Delali pa bomo za preobrazbo sveta. Danes so po vsem svetu same zmede. Tako pač ne more več biti. Potrebno je torej, da začnemo mi, mladi. Povsod drugod se je mladina že zavedela svoje naloge, le pri nas ne. Bodimo torej mi osnovna celica tega gibanja. bodimo torej mi voditelji tega gibanja. — Da bo list pod našim uredništvom imel tudi umetniško vrednost, jamči pesnik Mihajlo. A tudi tovariš Zvonko ni kar tako. Pa saj ga torej pač sami bolj poznate kot jaz. Znova torej moram poudariti, da nam je treba najprej resnega dela, potem torej šele se smemo zabavati.«

Ko so »odvisniki« prenehali z odobravanjem, je govoril še Zvonko, ki prav za prav ni povedal kaj novega, le tega seveda ni pozabil povedati, da je vse relativno in da je treba vse podreti in na ruševinah zgraditi nekaj absolutnega. Kaj naj bi bilo tisto absolutno, ni povedal, ker tudi sam ni vedel; tudi njemu namreč tega še nihče ni povedal.

Da bi pokazal, kako veliko umetniško vrednost bi imel list »Sol in poper«, če ga bo urejevala Deteljica, je nastopil tudi Mihajlo. Pred razredom je bral svoje pesmi. Ker so bile spesnjene v krasnem slogu in čistem jeziku in ker jih je Cirkus bral z obupno prijetnim glasom, tovariši sprva niso vedeli, ali je vse skupaj zares ali za šalo. Pa so potem vse vzeli za šalo, ker se jim je zdelo tako bolj prav. Smejali so se, kaj pa drugega. In za konec so pesniku celo zaploskali. Cirkus je bil priznanja tako vesel, da je kar brž poslal purša k vratarju in mu naročil, naj kupi za vsakogar v razredu žemljo.

Naslednje dni se je začela agitacija od moža do moža. Miloš je vsakogar prepričeval, da Nace ni zmožen resnega dela in da so njegovi »vici« vse prej kot užitni. Pravil je, da Cenetove pesmi revije priobčujemo pač zato, ker ima Cene s kapitalisti dobre zveze. Iz tega je sklepal, da je kapitalist tudi Cene in vsak, ki je z njim. Omenjal je dalje, da si ti kapitalisti in črna internacionala izmišljajo že preneumne bajke, da zvablajo iz ljudstva denar. »In v imenu našega ljudstva torej je treba,« je dejal, »da stremo tega kapitalista in vso njegovo bando in osvobodimo našo domovino in ves svet.« Za konec je vsakogar ljubeznivo potrepal po rami in obljubil, da za Deteljico noben glas ne bo oddan zastonj. Se bodo že kako oddolžili. In aro za oddolžitev je Miloš v obliki rogljičev in sladkorčkov pa čokolade dajal že pred volitvami vse vprek.

Prav dobro se je pri agitaciji obnesel tudi Zvonko. Ta je vsakomur posebej poudarjal, kako velikega pomena je za razvoj in preobrazbo sveta, da dobe »Sol in poper« v roke možje, ki se ne boje profesorjev. »Ne gre za čast, gre za blagor. In nimaš pojma, fantiček moj, kako se nas bodo profesorji bali, če se mi njih ne bomo. Naša naloga je, da poderemo disciplino. Poslušali bomo tistega, ki bo nam všeč. Piflajo in gulijo naj se Nace in Cene pa kar je takih. In ne vem, če veš tako pozitivno, da se to ne da doseči. Vse se da, samo znati je treba. In Miloš, povem samo tebi, fantiček moj, ta nekaj zna in more, ker ima nekaj

v glavi in ...» je pomežiknil in podrgnil palec ob kazalec in sredinec, pa zraven pocmakal z jezikom ter pokimal z glavo.

Mihajlo pa je bil preveč izmučen, da bi mogel agitirati, kakor bi rad. O, če bi mogel! Ceneta bi izdelal, da bi bilo kaj. Toda revež je bil sam tako izdelan, da je celo med pavzami le dremal in dremal. Utrudilo ga je pač res naporno delo za preobrazbo sveta. Skoraj vsak večer imajo pri Milošu sestanek, ki ga nadaljujejo pri Zadnjem grošu, kjer pijejo, jedo, kadijo, plešejo in pozabijo na vse cveke in lekcije. Policijska ura jih prežene spet v Miloševo sobo, kjer pijejo, kvartajo in kvantajo naprej. Mihajlo je seveda zjutraj ves zaspan, ko ujame komaj šest ali pet ur spanja vsako noč. In tako čuden je zadnje čase, vedno je slabe volje in kot brez moči. Mati ga vsa v skrbeh vprašuje, kaj mu je, ga pošilja k zdravniku in nosi za njim v šolo dvojne porcije, ki se jih veseli seveda »ljudstvo«. Toda Mihajlo dela za preobrazbo sveta in ne gleda na zdravje in niti za svojo poezijo ne dobi časa. Le sem ter tja zapiše kak verz ali kako posrečeno rimo, za izpopolnitev verzov in rim v pesem mu pa zmanjka časa. In potem mu še profesorji ne dajo miru, ampak ga sprašujejo prav zdaj, ko je najbolj potreben počitka. O, če pride Mihajlo kdaj do kake oblasti, bo najprej odredil, da smejo profesorji spraševati le, kadar se dijaki sami javijo. A zdaj seveda take oblasti še nima in zato so težave ... Sicer Miloš in Zvonko tudi krokata, a več preneseta; sta se pač že navadila. In Miloš celo v šoli kar dobro vozi. Mihajlo pa trpi, trpi ... Trpi za preobrazbo sveta!

Nace in njegovi se za volitve niso mnogo brigali. Bili so prepričani, da jim ne bo spodletelo, pa naj Miloš počne kar koli. Vsej propagandi Deteljice so se samo smejali in za šalo celo sami agitirali za Miloša.

Zadnji dan pred volitvami je pa Miloš nenadoma povabil Naceta pred razred na razgovor in mu kar brez ovinkov ponudil dva kovača, če umakne kandidaturo.

»Naprodaj pa nismo,« je zavpil Nace, pustil Miloša in skočil v razred pa na oder ter na začudenje svojih začel volivni govor:

»Najprej moram v a m povedati, da m i nismo naprodaj. Prizadeti že razumejo. — Če nas volite, bomo skrbeli, da bo list dovolj osoljen in popopran, a tudi zabave med pavzami ne bomo pustili v nemar. Volili bomo, kakor je že razglasil tovariš Miloš, jutri prvo pavzo, in sicer po listkih. Glasove bosta pobirala in štela Cirkus in Polde in drugo pavzo bomo že vedeli, kaj in kako. — Mislim, da Ceneta in Miha poznate. In mene tudi. Komur smo všeč, naj nas voli. Ne vsiljujemo se pa nikomur! — — —

Popoldne je bil pri Milošu izredni sestanek Deteljice. To pot je Miloš povabil tudi nekega višjega gospoda, da je mlade, še neizkušene borce za preobrazbo sveta poučil o tem, kako se pri volitvah zmaga. Gospod je Miloša in Zvonka že poznal. Mihajlu pa se je prijazno predstavil in mu takoj povedal, da se bosta kar tikala, saj sta oba študenta. In Miloš je potem še pojasnil, da »tovariš profesor«, kakor se je prijazni, brkati gospod pustil nazivati, študira šesto leto filozofijo in da bi lahko že davno končal, a da veliko dela za »stvar« in da hoče postaviti »dr« pred svoje ime. Potem je pa »tovariš profesor« začel razlagati, kaj je treba za uspeh pri volitvah. Da nič posebnega, je dejal.

Mihajlo naj samo pazi, da bo listke pobiral pri tistih, ki bodo glasovali za nasprotnika. Za štetje naj pa predloži druge listke, ki bodo izkazali večino Deteljice. Da je nekaj spretnosti pač treba, je pristavil, a da se bo gotovo obneslo.

Pouk je »tovariš profesor« nadaljeval pri Zadnjem grošu za mizo, obloženo na Cirkusove stroške, pozno v noč.—

Prvo pavzo drugega dne so volili. Najprej je Miloš razložil način volitev in napisal na tablo kandidate, nato pa so volili reditelji, ki so morali potem na stražo, in skrutinatorja Polde in Mihajlo. Šele zatem so razdelili listke ljudstvu, in sicer Polde na levi in Mihajlo na desni. Ljudstvo je brž svojo voljo zaupalo listkom, ki sta jih spet pobrala Mihajlo na desni in Polde na levi. A še pred štetjem se je Mihajlu posrečilo, na desni strani pobrane listke spraviti v žep in v klobuk pritihotapiti listke, ki si jih je med uro natlačil za rokav. In tako pač ni moglo biti drugače, kakor da je zmagala na presenečenje Nacetovo in začudenje vseh s 25 : 14 Deteljica, to se pravi Miloš, ki se je drugo pavzo zahvalil tovarišem za »zaupanje«, in Zvonko, ki je od veselja kar plesal, pa Cirkus, ki je za tretjo pavzo naročil pet in dvajset štrkeljčkov, a jih spravil ob prvem razdeljevanju v promet le enajst...

(Dalje.)

PROF. DR. V. BOHINEC:

Atlas potopljenih milijard

Pred nekaj leti so v Angliji izdali atlas, o katerem pri nas, ki smo daleč od svetovnih morij, nismo nič izvedeli. To je atlas pomorskih kart, toda drugačnih, kot smo jih vajeni po šolskem atlantu. Modre ploskve, ki jih na običajnih zemljevidih razgibajo samo globinske črte, odmaknjene druga od druge tu bolj, tam manj, so v tem atlantu oživiljene po znakih, ki pomenjajo — smrt. V njegovih zemljevidih so namreč vrisana in opisana morska pokopališča, zadnja počivališča neštetihi ladij vseh časov, bodisi da so jih pogoltnili po viharjih razburkani valovi ali jih je uničil ogenj, bodisi da so jih nasilno potopili v vojnah ali roparskih napadih ljudje. Da so mogli izdati tako delo, je bilo treba dolgoletnih, napornih študij. Morali so zbrati ne le vsa poročila in pripovedke o ladijskih nesrečah za stoletja nazaj, temveč treba je bilo preiskati tudi verodostojnost teh virov; saj je znano, da predejo mornarji vseh narodov »mornarsko predivo« podobno kakor govore lovci včasih »lovsko latinščino«. (Mojstrsko je tako predivo znal presti na primer slaveni slovenski mornar Krjavelj.) Ko pa so izluščili jedro iz navlake in pričeli vnašati v zemljevide križec za križcem, katerih vsak pomenja po eno potopljeno ladjo, je v nekih predelih svetovnega morja risarjem skorajda zmanjkalo prostora. Saj so izračunali, da se v mirnih časih potopi povprečno 1000 ladij vseh velikosti na leto, v vojni dobi pa seveda še mnogo več (gl. sl. 1.). Razen tega se je pokazalo, oziroma zemljevidi so potrdili, kar se je vedelo na splošno že prej, da namreč počiva na dnu nekaterih delov svetovnega morja več ladijskih razbitin kakor drugod. Vzrok za to je v tem, da so glavne morske poti že skozi več stoletij iste in da so tudi nevarnosti, ki preže na ladje, na primer plitvine, čeri, ledene gore, gosta megla, viharji, tajfuni itd. omejeni le na neke kraje. Iz zgodovine tudi

vemo, da so se odigrali pomorski boji večinoma v istih morskih predelih. Zato so morska pokopališča, kjer je pokopanih na stotine in stotine ladij, omejena na maloštevilna mesta v svetovnem morju.

Hvala za to, da vemo danes kaj več o podmorskih grobiščih, gre predvsem marljivemu delu potapljaških odprav, ki so v zadnjih desetletjih preiskale morsko dno v skoraj vseh delih sveta. Potapljaška oprema je danes že tako popolna, da more delati potapljač v tako imenovanem brezcevnem potapljaškem aparatu v globinah do 90 m po dve do tri ure, v še močnejšem Gallovm potapljaškem oklepu, ki vzdrži zelo velik pritisk vode, pa po več ur celo v globinah do 200 m in več. Tako se je na primer posrečilo potapljačem, ki so delali po naročilu neke južnoafriške družbe, da so našli v Capetownskem zalivu (Table Bay) na morskem dnu razbitine ladje, ki se je bila tam potopila pred več ko 200 leti. Odkrili so jo v globini nad 350 m, torej v pasu, kjer vlada večna tema, ki jo morejo razsvetliti le najmodernejši žarometi s svetilnostjo 70.000 sveč. Bila je to razbitina holandske brige* »Haarlem«, ki jo je poleti leta 1727. zalotil silen vihar, tako da se je potopila s potniki in tovorom vred. Ta tovor pa je bila ogromna množina zlata v palicah in denarju! Ladja je izginila nenadoma, in sicer kmalu po odhodu iz Capetowna; bila je namenjena na Holandsko. Še bolj čudno pa je bilo istočasno drugo odkritje, ki so ga napravili potapljači. Prav na istem mestu so namreč našli tudi na trup parnika »Ryvengen«, ki se je potopil pred kakimi 40 leti. Njegov sprednji del je počival na morskem dnu, zadnji del pa je ležal povprek čez brigo »Haarlem«, ki se je bila ponesrečila 150 let pred njim!

Pri potapljaških delih ob južnoafriški obali so našli na dnu morja v teku let še na tucate in tucate drugih ladij, ki je marsikatera med njimi končala v skrivnostnih okoliščinah. Med ladjami, ki so izginile brez sledu in so okoli njih spletli cele vence pripovedk, je bila tudi jadrnica »Waterloo«. Bila je last neke nizozemske ladijske družbe. Leta 1842. je zapustila domače pristanišče, in sicer z 200 kaznjenci, ki so bili obsojeni na dosmrtno prisilno delo v kolonijah. Sredi avgusta istega leta so ladjo videli zadnjikrat, ko se je s svojim žalostnim tovorom peljala vzdolž afriške obale nekako v zemljepisni širini Otoka sv. Helene. Od takrat so jo pogrešali, nikdo je ni več videl. Ker so nedavno našli njen trup na morskem dnu, je dokazano, da se je potopila z vso posadko in vsemi kaznjenci; seveda danes ne moremo več dognati, kaj je povzročilo njeno nesrečo. Toda takrat je nastala pripovedka, da so se kaznjenci uprli, da so ubili kapetana in moštvo in njihova trupla vrgli v morje, nato pa spremenili ladji smer, dokler niso po dolgem tavanju dosegli otoka Madagaskarja, kjer so se naselili.

Južne konice Afrike so se mornarji bali že od nekdaj. Cabo tormentoso, Viharni rtič, so jo ob odkritju leta 1486. imenovali portugalski mornarji, in šele njihov kralj je ta rtič prekrstil v Rtič Dobre nade, ker je upal, da bodo sedaj odkrili vso tajno Afrike in našli pot v Indijo. Našli so jo res, a premnoga ladja je tu končala svoja pota. Celó v novejšem času se dogaja, da izginjajo tam tudi veliki parniki brez sledu. Tako je na primer še leta 1909. na kratki poti iz Durbanu v Capetown izginil angleški parnik »Waratah« s 300 potniki.

Tudi ob južnem koncu Amerike je veliko ladijsko pokopališče v Magalhaesovem prelivu in ob Ognjeni zemlji. Tu leži na morskem dnu zlasti mnogo jadrnic, ki jih mečejo siloviti viharji že od nekdaj ob številne čeri in strmo obalo. Rtič

* Briga je jadrnica z dvema jamboroma. Ime ima po mestu Brigantium v Španiji, sedaj La Coruña.

Horn na osamljenem najjužnejšem otoku Južne Amerike je zaradi viharjev na tako slabem glasu, da se mornarji, ki so ga večkrat objadrali brez nesreče, s tem celo hvalijo: »Petkrat sem že potoval okoli Horna in nič se mi ni pripetilo!« Mnogo žrtve so že od nekdaj terjale tudi meglene plitvine ob novofoundlandski in labradorski obali in v vnanjih vodah newyorškega in bostonskega pristanišča. Ob rtiču Codu pred Bostonom se je v petdesetih letih med leti 1843. in 1893. ponesrečilo nič manj ko 2131 ladij; od teh se jih je izgubilo 908 popolnoma. Strašno morsko pokopališče je tudi južno od Novega Foundlanda. Tu se dviga iz morja Peščeni otok (Sable Island), ki ga obdajajo 20 milj naokrog nevidne in zato sila nevarne peščene plitvine, ki so ladijski skupinski grob v pravem pomenu besede. Gosta megla, ki zakriva vso okolico, se razredči le redko kdaj in tako skoraj nikdar ni videti več milj dolgih belih valov, ki se z njimi morje zaganja v plitvino in ki so edino svarilo pred pretečo nevarnostjo. Ladja, ki zaide v te valove, je izgubljena. In tako naplavlja morje na Peščeni otok skoraj dan za dnem ostanke ladij in človeška trupla, dasi stojita na njem dva svetilnika z močnimi žarometi. Poleg plitvin in megle ogrožajo plovbo v obližju Novega Foundlanda tudi ledene gore, ki jih prinašajo mrzli severni tokovi na jug. Saj je nedaleč od tod, vendar na mestu, kjer je ocean globok 3500 m, 15. aprila 1912. trčila ob ledeno goro in se potopila tedaj največja ladja sveta »Titanic«, ko je bila prvič na poti v Ameriko. Z njo je izgubilo življenje 1490 ljudi!

Posebno poglavje se bavi v atlantu morskih pokopališč s pripovedkami o Sargasovem morju, velikem Mare de Yervas (= morje trav), kakor ga je imenoval že Krištof Kolumb (sargaço je portugalska beseda in pomeni toliko kakor haloga, morska trava). Mornarji si pripovedujejo, da je v tem 8,5 milijonov km² velikem morju, ki se razteza sredi severnega Atlantika med Azori, otočjem Bermuda in Zahodno Indijo, število potopljenih ladij posebno veliko. Zakaj? Sargasovo morje je področje severnoatlantskega tokovnega kroga, kjer se uveljavljajo le šibki in neenakomerni tokovi. Njegova mirna gladina je na prehodu med hladnimi vodami, ki se dvigajo ob severozahodni afriški obali iz oceanskih globin na površje, in zelo toplimi vodami Floridskega toka, ki stopa z njim Atlantski (Zalivski) tok iz Mehškega zaliva v odprti ocean. Večji del Sargasovega morja je izredno topel (20–25° C v letnem povprečju) in tudi soli ima več ko drugi deli oceana (36,5 do 37‰); zato ga odlikuje prelestna, kristalno čista modrina. Vse to pospešuje nastopanje velikih množin plavajočih halog, ki se razmnožujejo večinoma po lastni rasti; le majhen del jih izvira z obal Antilij, kjer jih trga z obrežij morsko kipenje. Haloge se kopičijo v smeri prevladujočih vetrov v dolge vrste, toda nikdar ne v takih množinah, da bi resno ovirale plovbo. Mornarske legende pa pravijo, da prinašajo morski toki razbite ladje iz vseh delov sveta v tišino Sargasa, kjer se nabira na njih in se vgnezdijo vanje toliko halog, da se končno potopijo in najdejo svoje zadnje počivališče na dnu tega morja. To pravljico si pripovedujejo že skozi več stoletij ob vseh obalah zemlje. Vsaka generacija jo zasluče po svoje in jo okraši s fantastičnimi podrobnostmi in z romantičnimi dodatki o izrednih dogodivščinah, ki so se tam baje pripetile. Po teh pripovedkah Sargasovo morje ni le ogromno ladijsko pokopališče, temveč obenem praveca historični pomorski muzej, ker leže baje na njegovem dnu neštevne ladje vseh časov in vseh vrst: antične triere, vikinški čolni, španske in portugalske galere, holandske brige, nordijske ribiške ladje in drugi ladijski tipi vse do modernega motornika. Obenem vedo povedati, da je tu domovina velike morske kače in ogromnih polipov, ki grabijo s svojimi lovkami tudi za velikimi ladjami. Med halogami pa bivajo sto-

noge z ognjenimi očmi in ribe, ki imajo namesto prsnih plavut roke. Angleški atlas ugotavlja, da dokazujejo izsledki najnovejših znanstvenih odprav v to morje — med njimi zlasti norveška ekspedicija z ladjo »Michael Sars« (1910), danska z ladjo »Dana« (1920—1922) in ameriška z ladjo »Arcturus«, ki jo je vodil zaslužni naravoslovec William Beebe (1925) — da vse te pripovedke niso resnične. Toda kdo ve, ali se bo kdaj posrečilo raztrgati mornarsko predivo, ki so ga stoletja napredla o Sargasu? Dejstvo je, da so se še do leta 1925. celo velike ladje izogibale temu tajinstvenemu morju; kapetani so se bali, da ne bi zašli v haloge, ker bi se mogli vanje zaplesti ladijski vijaki!

V Tihem oceanu počiva mnogo ladij v obalnih vodah pri San Francisku, posebno žalosten sloves pa ima v tem največjem morju zemlje Torresov preliv med Avstralijo in Novo Gvinejo, kjer se je ob nešteti čerch zlasti ob oseki

Sl. 1. Grafična ponazoritev ladijskih izgub v mirni dobi: povprečno 1000 velikih in majhnih parnikov in jadrnic na leto. (Po E. Wesselu.)

ponesrečilo že na stotine ladij. V Indijskem oceanu vam pa je vsem iz zemljepisne šolske ure znan preliv, ki drži iz Arabskega v Rdeče morje in ki se imenuje Bab-el-Mandéb, to je »solzna vrata«. Tega imena ni dobil zaman, saj so z njim živo označene vse težave in nevarnosti, ki tu preže na ladje. Vendar je varnost plovbe v tem morju izredno povečal veliki svetilnik, ki so ga pred nekaj leti postavili Italijani na rtiču Guardafui na skrajnem koncu Somalije.

Kaj pa Evropa? Prvo morje, ki se je na njem že v starem veku razvil velik promet, je bilo Sredozemsko morje. Rimski zgodovinarji pripovedujejo o raznih ladijskih katastrofah, na primer o nesreči dveh z zlatimi posodami, nakitom in dragulji natovorjenih državnih galerah, ki sta se leta 200. pr. Kr. potopili v neapolskem zalivu. 54 let pozneje so Rimljani zavzeli Korint, ga izropali, bogastvo njegovih meščanov, denar, zlatnino in srebrnino, dragulje itd. pa na ladjah odpeljali proti Rimu. Toda večina ladij se je v strašnem viharju potopila in korintski zakladi so še sedaj na morskem dnu. Podobno nesrečo je imela ladja, ki jo je pogoltnilo morje okoli leta 330. po Kr. pri otočku Antikytheri med Kreto in Peloponezom. Natovorjena je bila z dragocenimi bronastimi in marmornatimi kipi, s katerimi

je Konstantin Veliki hotel okrasiti novo prestolnico ob Bosporu. To ladjo so našli grški iskalci gob leta 1900. in zaklade tudi dvignili. A tudi iz vsega srednjega veka in novejšega časa imamo toliko poročil o potopljenih ladjah v Sredozemskem morju, da bi natančen pregled njegovega dna, če bi bil mogoč, odkril vprav bajne vrednote. Tudi v Jadranskem morju počivajo milijonska bogastva, saj leži marsikatera bogato naložena grška, rimska, benečanska, dubrovniška ladja na njegovem temnem dnu.

Na atlantski strani Evrope pa sta dva okraja, ki o njih lahko trdimo, da imata med vsemi morskimi pokopališči žalostno prvenstvo. Prvi je ob atlantski obali Španije in Francije, drugi pa v morju okoli Velike Britanije in Irske. O vihnem Biskajskem zalivu večkrat kaj beremo. Manj znano pa je, da leži v Vigoškem zalivu ob zahodni španski obali razmeroma največ ladijskih razbitin na svetu, z njimi pa tudi zakladi in dragocenosti, ki jih cenijo na več milijard dinarjev. Med drugim skriva morje tu srebrni tovor nekega španskega brodovja, ki se je, naloženo z bogastvom iz srebrnih rudnikov v Peruju in Mehiku, potopilo leta 1702. v borbi z angleškimi in holandskimi ladjami. Natančnega kraja potopitve še niso našli, dasi ga že dolgo iščejo; morje je tam globoko 130 m. V morju, ki obdaja Britsko otočje, pa so zakriville megle, viharji in močni morski toki, da je morsko dno malodane posejano s trupladij. O njihovih katastrofah bi lahko napisali knjigo. Morda največja med njimi, poguba španske Armade leta 1588., je uničila nadvlado Špancev na morju in jo prisodila Angležem. Viharji so ob angleški, škotski in irski obali raztresli in uničili večino 150 ladij, s katerimi je hotel Filip II. postati »gospodar oceana in s tem gospodar in mojster celine.« V zmagovalnem ponosu je dala angleška kraljica Elizabeta kovati spominsko svetinjo z napisom: »Flavit et dissipati sunt« (= zapihalo je in raztreslo jih je). Z brodovjem je utonilo na desettisoče ljudi, a potopili so se tudi nešteti milijoni v denarju, zlatem prahu in zlatih palicah. V Tobermoryjskem zalivu ob škotski obali leži še danes španska admiralska ladja »Duque de Florencia« s 600 milijoni zlata in srebra. Od leta 1641. so vedno zopet skušali dvigniti ta zaklad, zaradi hudih tokov v zalivu pa se jim to še ni posrečilo, dasi je lega ladje natančno znana in so potapljači med ostanki njenega ogrodja že videli topovske cevi in zaboje z zlatom. Tudi lego mnogih drugih ladij Armade poznajo, saj naplavlajo viharji mnogokrat španske zlatnike ob angleško obrežje. Toda morje je pregloboko, da bi se kdo upal lotiti se teh zakladov.

Žalostno statistiko potopljenih ladij v angleškem morju je še pomnožila zadnja svetovna vojna, zlasti od 31. januarja 1917. dalje, ko so objavili Nemci neomejeno podmorniško vojno in so njihove podmornice skušale torpedirati vsako ladjo, ki je bila namenjena v angleška ali francoska пристanišča. Naša slika št. 2, ki je iz nemškega vira, pokaže nazorno, kako ogromno število ladij je bilo takrat uničenih okoli Velike Britanije in Irske samo v prvih 12 mesecih neomejene podmorniške vojne. Vsega skupaj so Nemci med svetovno vojno potopili na vseh morjih poleg številnih vojnih ladij 18.717.000 bruto registrskih ton trgovinske tonaže (od tega samo angleške tonaže 10.965.000 ton). Sami so pri tem od 343 podmornic, ki so jih med vojno poslali v borbo, izgubili 178! Mnoge razbitine torpediranih ladij leže tik pod morsko gladino, tako da so plovbi nevarne še sedaj. Kljub številnim bojam in drugim signalnim napravam je po vojni mnogokrat prišlo do usodnih trčenj ladij s temi ostanki; tako se je na primer leta 1923. pri takem trčenju hudo poškodoval veliki prekomornik »Olympic«.

Atlas morskih pokopališč ima za Rokavski preliv poseben zemljevid. Tu je

vnesenih toliko križcev, da jih ne prešteješ. Toda — niti avtorji atlanta niti kdo drugi ni pričakoval, da bo Rokavski preliv in z njim vse svetovno morje tako brž doživelo novo uničevanje ladij v novi svetovni vojni. To uničevanje je hujše ko kdaj, ker so se minam in podmornicam pridružila v neusmiljeni borbi še letala in, vsaj v Kanalu, tudi suhozemsko topništvo. Vsak dan beremo sedaj o potopljenih ladjah, velikih in malih, trgovinskih in vojni, pa nas to niti ne vznemirja več. Bog vedi kako. Kako hitro je otopelo naše sočutje! Kako malo mislimo na kri in solze, ki so z njimi zvezane vse te ladijske katastrofe! In kolikšno bogastvo, koliko truda in dela leži že sedaj, po dobrem letu vojne, zopet na morskem dnu! Saj je celo naša trgovska mornarica, dasi zaradi nevtralnosti Jugoslavije ni neposredno prizadeta, doslej, to je do sredine novembra 1940, izgubila že 6 lepih ladij s tonažo okoli 28 000 bruto registrskih ton (ladje »Carica Milica«, »Slava«, »Labud«, »Rad«, »Vido« in »Orao«). Ni več dvoma, da bo zemljevid ladijskih izgub te vojne še strašnejši od tistega iz prve svetovne vojne. Križcev bo v njem zopet toliko, da jim kartograf ne bo vedel najti prostora! (Po H. Güntherju, E. Wesselu, A. Reinu in drugih.)

FRANČE LOKAR:

Težavna pot

Takrat je bil sveti večer. Tone se je s popoldanskim vlakom pripeljal domov. Domača revna kočja ga je zvalila.

Četrta ura popoldne je že zdavnaj odbila. Cerkovnik je šel tam doli po griču. Menda je bil namenjen na kakšno četrtno, da bo o polnoči bolj krepko potegnil za vrv. Kolesje doli v mlinu se je tudi ustavilo. Brhka dekleta so hitela s poslednjim ribanjem posod. Vse mora biti snažno in lepo, preden bo avemarijo zazvonilo.

Tone je sedel v hiši za mizo. Mrak se je že dodobra vgnezdil po kotih, se dvigal po stenah in se v čudnih oblikah oživil pod stropom. Ledenomrzlo je Tonetu leglo na srce. Trapil ga je občutek, kot da je v ječi in da se več ne more rešiti. Čemu neki je vendar prišel domov? Skrivil je ustnice in se z bridkim nasmehom zagledal v steno.

V vaški cerkvi je zazvonilo. Mati je prihitela iz kuhinje, vzela blagoslovljeno vodo in se prekrižala. Posodo z žerjavico in kadilom je ponudila Tonetu.

»Vzemi, Tone, gremo kadit...«

»Čemu te neumnosti, mati? Časi so se spremenili.«

Brez besed se je umaknila iz hiše. Slišal je njene stopinje, ko je šla mimo okna. Sključil se je kot pod težkim bremenom, nejevolja mu je sijala z obraza. Ko je začutil, da se mati vrača v hišo, je stopil k oknu in pogledal v noč. Bilo je vse tiho in mirno. Mati ga ni ogovorila. Šla je v kuhinjo s povešeno glavo in z objokanimi očmi.

Tone se je obrnil od okna in zakoračil po sobi, kakor da bi rad poteptal sence, ki so se plazile po tleh. Za trenutek je obstal, zapleten v misli, ki so mu pačile obraz. Že osmo leto je bil v mestu, ves čas je rasel ob tujem kruhu in tujih ljudeh, v zatohlih podstrešjih, slednjič prodal vero in prepričanje za ljubi košček kruha...

V veži so zaškripala vrata. Oče je pijan in razjarjen pridrvel domov, razsajal po hiši, metal stole ob tla in rjul kakor blaznež.

»Povej, kdo je gospodar pri hiši!... Kje je večerja?...«

Tone je širil oči, srce mu je burno kovalo. Zdajci je mati vstopila s plahim korakom, mrljiško blede obraz je izdajal grenko bolečino. O mati, močna si, da ti žgoča boleost ne prežge srca in te svinčena teža življenja ne stre pod seboj!

S srdom je oče navalil nanjo, naslednji hip pa je že skočil po sekuro, ki je stala v kotu.

»Hudiči požrešni, pokazal vam bom, kdo je gospodar pri hiši...«

Tone se je kakor prebujen iz težke misli zakadil očetu pod noge in ga podrli na tla. Ves zaripel od jeze se je pognal kvišku, a noge so se mu zapletle, da se je znova zgrudil.

Tone se je umaknil iz sobe.

Pred hišo je jokala mati. Upognjeno in skrušeno telo se je treslo in nikogar ni bilo, da bi se sklonil k njej in jo potolažil.

Tone je videl, kako je mati v joku drgetala, kako si je s predpasnikom zakrivala obraz, toda neznana sila ga je gnala naprej, od doma, daleč v noč...

Noč je bila lepa in jasna. Na čistem nebu so dremale zvezde, tam izza visokega gozda je trudno jezdil oblak, se vedno bolj nižal, kot da se bo vsak hip utrgal in padel na zemljo. Hiše so tonile med golimi, črnimi vejami dreves. Zdaj pa je zabučal veter v daljavi, se z zategnjenim žvižgom bližal in ledeno zapuhal v obraz.

Tone je bil že daleč iz vasi, zunaj na polju, sam s težkimi mislimi. In misli so mu hitele v svet, v katerem je živel do zdaj. Kakor težke, moreče sanje so se prebujali spomini na one svete večere, ko je še hodil z materjo v cerkev k polnočnici, ko še ni bilo preprirov v hiši ne grdihi besedi in ni bil oče pijanec... Mir in sreča sta gostovala pri njih. Potlej se je nenadoma vse zasukalo: on v šole, oče v gostilno, mati sama doma z žalostjo in jokom. Niso ga mogli vzdrževati več. Oče je sproti zapil, kar je zaslužil. Tone pa je rabil denarja... In takrat se je javil... Sprejeli so ga z veseljem. »Nov prijateljček... Ha, naš sistem raste, vekovi pred nami se bližajo, nov duh, novi časi nas kličejo...« Molčal je in delal, pa je zmeraj dobil denar. Večkrat je stiskal pesti, si grizel ustnice od jeze, da jim je hlapec, da je njihov jetnik. A rešitve iz stiske ni vedel. Kje drugje dobiti denar? Bil je brez moči. Saj dokler pojde, pa pojde. Komur je usojeno zlo, siromaštvo, se ga otepa zastonj. Zastonj čaka na lepo prihodnost.

Zalosten in pobit se je napotil proti domu. Kot izgubljenec je taval po poti med njivami. Videl je luči, ki so še brlele po hišah. Saj res, sveti večer je nocoj...

Sveti večer. Stisnilo ga je v sru. Nekoč se je veselil teh trenutkov, danes bi najrajši klet. Tuj in hladen mu je bil. Stopil je hitreje. Preko mladih lic in ustnic mu je igral truden nasmeh.

Borna kočja je brez luči strmela v noč. Okna črna, stene kot mračne sence, in molk, strahoten molk vsepovsod. Odrinil je na pol priprta vrata. V veži, ki je bila kuhinja in veža obenem, je sedelo ob ognjišču sključeno telo. Pojemajoča žerjavica je toliko razsvetljevala obraz, da je razločil mater.

Dvignila se je ob njegovem prihodu in sklenila roke v naročju.

»K polnočnici bi šla. A sama si ne upam. Lansko leto te ni bilo domov, predlansko tudi ne. In sama si nikdar nisem upala. Zdaj bi lahko stopil z menoj...«

Z dolgim vprašujočim pogledom je strmela vanj. Stal je nepremično, ostra črta se mu je zarezala preko čela. Neprijetne besede. Da bi jih ne bilo!

»Ne morem, mati! Z menoj je konec... Čemu bi hodil v cerkev!...«

Minil je trenutek. Mati ga je gledala z začudenjem, ne vedoč, ali naj verjame groznim besedam. Zbolelo jo je, strašno zbolelo, a zajokala ni.

»Za pet ran božjih, reci, da ni res, kar si izgovoril. Reci, da ni...«

»Res je, čemu bi tajill«

»Moj Bog, kaj sem dočakala... Torej je le res, kar ljudje govorijo po vasi. In jaz sem bila gluha za vse to...«

»Kaj me brigajo ljudje! Jaz rabim denarja in tega mi v cerkvi ne dajo.«

»Denar... Zmeraj ti pošljem vse, kolikor dobim. Več ne morem. Toda, če rabiš...«

Ni se mogla več premagati. Bilo ji je tako hudo, da je zajokala. Saj bi mu rada pomagala, tako rada. Debele solze so ji drsele po zbledel obrazu. Ko bi vsaj mož ne pil... Lahko bi bilo vse drugače.

Ko je Tone začutil materin jok, se je umaknil v hišo, kjer je spal oče, zlek-njen na klopi pri peči. Zlezel je na peč, jezen nase in na ves svet, in glavo položil na trdo blazino, ki je ležala v kotu. Duša mu je bila razbičana; sveti večer, pust kot drugi večeri. Poln trudnih in težkih misli je slednjič zaspal...

V novo božično jutro je sonce dahnilo prvi jutranji svit. Mračne sence po kotih so se razgubljale, zmeraj svetleje je postajalo,

Tone se je prebudil. Dvignil se je in se zazrl v nastajajoči dan. Skozi majhna zaprašena okna je sililo mehko sonce. Oče je še zmeraj spal ob peči, matere ni bilo čuti nikjer. Zlezel je s peči, dasi mu je bila glava težka, kot bi se bil napil močnega vina. V nogah je čutil utrujenost.

Stopil je pred kočo. Mraz ga je zbolel v lice in nos. Potisnil je roke v žep in se zagledal v zmrzla tla pred seboj, kakor bi se hotel napiti žarkov, ki so se svetili v snegu. Že se je hotel obrniti in spet stopiti v hišo, ko je nenadno začul tam od farne cerkve zvonove, ki so mehko in veselo zapeli v božično jutro. Kakor vstajajoča jutranja zarja so se mu zazdeli lepi in vabeči ti glasovi. Sladka božajoča toplina je bila v njihovi pesmi, ki je božala, klicala, vabila v novo, lepše življenje. Zmeraj nove trume glasov so prihajale, se oklepale njegovega srca, pri-našajoč mu srečo in mir, potlej pa spet plule naprej in odnašale s seboj solze, žalost, bolešč...

Zadrhtel je v skriti boilesti; mehki glas zvonov je prebudil vse ono, kar je ležalo zakopano v njem še izza otroških let... Vrnil se je na pot, ki mu jo je pokazala mati. Klic mladosti, otroških dni, ga je vabil, da bi stopil v cerkev... da bi bilo spet vse kot nekoč.

Svetel žarek sreče mu je napolnil dušo, toda le za hip. Osmešil bi se pred tovariši, ki so ga imeli zmeraj pred očmi. Teh se je bal. Kje naj potlej dobi denar, če ga ti zapuste. Ne... obrnil se je in vrnil v hišo...

Poldne je že odzvonilo, a matere še zmeraj ni bilo od nikoder. Le kod hodi? Tone jo je čakal, da bi se poslovil od nje. V mesto se vrne, doma ne najde obitanka...

Šele popoldne se je vrnila. Vesel nasmeh na ustih je izdajal njeno srečo.

»Tone, dobila sem denar. Brat Janez mi ga je dal. Zakaj nisem že prej prišla, mi je dejal... Zdaj ti ne bo treba več stradati. In v cerkev boš lahko spet šel... Tone, saj boš, kajne...«

Lase si je podvihala pod ruto in mu ponudila denar. Tone se ni mogel ustavljati. Vzel ga je in ga potisnil v žep. Sto, tisoč besed bi ji rad izgovoril, toda izdaval je le eno.

»Hvala!«

Mati ni vedela, ali je pritrdil ali je bil vesel le denarja. Rekla ni ničesar več, v kuhinjo je odšla, se prekrižala in med delom, ko je pripravljala kosilo, molila, vroče molila za sina, da bi spet našel pravo pot.

Kemija vsakdanjega življenja

IV. O naravi plamena, tolšče, sveče in olja.

Ogljikaste tvarine sežigamo ne le zaradi gorkote, ampak tudi zaradi luči, razsvetljave. Ali mar poznate v stvarstvu še kaj lepšega od svetlobe? Svetloba! Simbol življenja! Kako grozno majhen bi bil za človeka svet brez svetlobe, brez tistih neznansko majčkenih eterskih valčkov, ki se širijo z brzino nad 300.000 km v "s", nam razodevajo daljave in posredujejo naši zavesti brez truda in z največjo hitrostjo neskončno mnogo vtisov. Komu je neki simpatična tema razen hudodelcu? Celo pesnik, ki sanja o lepih nočeh, misli pri tem bolj na milijone zvezdic, s katerimi je posejano črnomodro nebo, ali na zemeljsko pokrajino, ki je pogreznjena v milo lunino svetlobo. Kako srečni smo mi smrtniki, da se nam je z vedno rastočim spoznanjem narave in vedno večjim gospodstvom nad njenimi silami posrečilo pridobiti si toliko ur v mračni jeseni in zimi z umetno razsvetljavo in tako podaljšati svoje življenje! Le po svetlobi se moremo svobodno gibati, le v jasni luči morejo izvrševati svoj poklic kmet in rokodellec, trgovec in uradnik, profesor in dijak. Luč nam omogoča, da moremo čitati tiskano in pisano besedo in nam tako posreduje velike duševne zaklade. Kakšen revež je slepec! Kako milo toži v pesmi: »Le enkrat bi videl, kak' sonce gor gre, bi videl, kak' luna, kak zvezde blišče!« — Če bi ne bilo svetlobe, bi bili slepi vsi ljudje. Zaradi te neizmerne vrednosti je svetloba primera za najvišje duhovne vrednote, je simbol spoznanja in resnice, je simbol samega Kristusa-Kralja, ki je rekel o sebi: »Jaz sem luč sveta!« Zato gori pred njegovim prestolom na zemlji »večna luč«. — Pri gorenju dado plamen in nam služijo v razsvetljavo samo take ogljikaste tvarine, ki se pri zgorevanju izpreminjajo v pline. Take snovi so les, premog, loj, razna olja itd. Plamen torej ni nič drugega nego goreča zmes plinov; vročina plamena to zmes vedno obnavlja iz tvarine, ki zgoreva. — Če prižgem pred vami kosček lesa, gori s plamenom, če pa ta les prekuham v lesno oglje in ga prižgem, mi na noben način ne zagori več s plamenom, ampak samo še tli, žari; kaj tudi more drugega, ko nima več hlapljivih snovi v sebi?! — Sedaj pa si oglejmo od bliže tri glavne vrste snovi, ki jih rabimo za razsvetljavo. To so: sveče, olja in svetilni plin. Govoriti o elektriki kot viru svetlobe pa ni toliko stvar kemije, kolikor pravica fizike. Sveče nam predstavljajo obliko trdnega svetila. V še ne tako davnih časih so za izdelovanje sveč raztapljali loj, po hribih najrajši ovčji, v kaki posodi in so pomakali vanj stenj ali dušice. Prvikrat se je prijel vrvice bolj malo loja, z večkratnim pomakanjem pa vedno več, dokler ni bila lojeva sveča gotova. Po naših današnjih nazorih je gorela lojevka seveda zelo nepopolno; dušica je v kratkem času napravila debel utrinek, ki si ga moral pogostoma odstranjevati z utrinjalom. Danes leži utrinjač še tu in tam pod streho med staro šaro, a neobhodno potreben je bil pred 50 leti v hiši. Vzrok nepopolnega gorenja je bil tale: Kakor vemo, izpremeni vročina plamena loj najprej v plin. To dela stenj, ki vsesava maščobo, stopljeno v njegovi bližini. Nastali plini se razprostro v obdajajoči zrak in tukaj zgorevajo, to je: njihov C se spoji z zračnim O v CO₂, njihov H pa v vodo. Stenj sam pa ne pride z zrakom nič v stik, to zabranjajo kvišku kipeči plini. Zaradi tega dušica samo ogleni, ker ob pomanjkanju O ne more zgorevati; zogleneli konec ali utrinek je slednjič tolikšen, da plamen ne more več enakomerno goreti. To dosežem šele

tedaj, ako utrinek odstranim z utrinjačem ali kadar utrnem, useknem lojevko. Danes se nam zdi ta stvar brez pomena, saj nam ni treba več usekovati lojenic! Toda še pred dobrimi 100 leti je tarnal nemški pesnik Goethe: »Kaj boljšega glava bo kdaj izumila, kot da brez utrinka bo sveča gorela?« Gotovo ni bilo prijetno, če si bral ob taki svečavi lepo povest, pa si jo moral na vsake pol ure prekiniti, da si utrnil svečo, katera je že tako slabo brlela, da bi ti skoraj pribulila zekla iz očnic. Lojenice so torej izdelovali iz tolšče, kakršno nam daje narava. Kemijsko raziskovanje tolšč, ki se je pričelo z uspehom okrog leta 1800., nam je prineslo slednjič današnje lojčeve ali stearinove sveče. Te preiskave kažejo, da obstoje vse živalske in rastlinske tolšče ali maščobe iz dveh glavnih delov: iz tolščnih kislin in iz znanega glicerina. V živalskih tolščah, n. pr. v govejem loju, imamo združene z glicerinom tri tolščne kisline: stearinsko, palmitinsko in oljno kislino. Prvi dve sta trdni, zadnja — to je oljna kislina — pa je tekoča. Čim več oljnokislega glicerina je v kaki tolšči, toliko mehkejša je. V svinjskem salu in gosji masti n. pr. je veliko oljne kisline. V tovarnah razkrajajo tolšče z lahkoto v obe glavni sestavljachi ali komponenti, to je v glicerine in tolščne kisline. V ta namen n. pr. goveji loj najprej očistijo, razrežejo na drobno in stopi s paro pri 50°C . Ocvirkov očiščeno raztopino pustijo ostati pri $26\text{--}27^{\circ}\text{C}$ 1—2 dni. V tem času težko raztopni stearinsko- in palmitinskokislil glicerin deloma izkristalizuje, laže raztopni oljnokislil glicerin pa ostane tekoč. Zmes denejo v stiskalnico in dobe kot ostanek trdno zmes stearinsko- in palmitinskokislega glicerina, ki služi v izdelovanje sveč, iz stiskalnice pa odteče tekoča tolšča, ki ima pri navadni toplini skupnost — konzistenco surovega masla; to je olemargarin, ki služi za proizvajanje umetnega masla ali margarina. Zmes palmitinsko- in stearinskokislega glicerina lahko kemijsko razkrojimo v obedve tolščni kislini, v palmitinsko in stearinsko, ki ju trgovec kratko in malo imenuje s skupnim imenom stearin, in pa v tekoči glicerin. S stiskalnico lahko popolnoma ločimo glicerin iz te zmesi. Na prav enostaven način in najhitreje si lahko predočite pretvorbo tolšče v tolščne kisline in glicerin, ako kuhate v porcelanasti skledici nekoliko ricinovega olja, v katero nalijete natrijevega luga, čez nekaj časa pa zmes še nekoliko osolite. Ko se tekočina ohladi, se nabere na njeni površini bela snov, ki jo lahko spoznate za »milo«; ima namreč lastnost, da se peni v vodi. Če to milo posnamete, imate v preostali tekočini poleg luga in kuhinjske soli še glicerin. Tolšče se torej pod vplivom natrijevega pa tudi kalijevega luga pri kuhanju razkroje v glicerin in milo; milo ni nič drugega kot zmes natrijevih ali pa kalijevih tolščnih kislin. Kemijski sestav tolšč je precej zamotan; dočim ima njihov glicerin kemijski obrazec $\text{C}_3\text{H}_8\text{O}_3$, to je vsaka glicerinova molekula vsebuje po 3 ogljikove, po 8 vodikovih in po 3 kisikove atome, je pa število atomov v molekulah tolščnih kislin mnogo višje; tako je n. pr. kemijski obrazec palmitinske kisline $\text{C}_{16}\text{H}_{32}\text{O}_2$, stearinske kisline pa $\text{C}_{18}\text{H}_{36}\text{O}_2$.

Kemijsko lahko razkrojimo tolšče še na razne druge načine; eden je n. pr. ta, da kuhamo tolščo z vodo in apnom s pomočjo vroče pare, drugi zopet jih segrevajo z H_2SO_4 itd. Preden iz stearina, to je iz zmesi stearinske in palmitinske kisline vlivajo sveče, ji pridevajo še 10 odstotkov parafina — kaj je to, zvemo v kratkem; s tem dosežejo enakomerno belino, ki smo jo vajeni pri stearinskih svečah. Kadar se namreč stearinska in palmitinska kislina ohlajata brez primešanega parafina, radi kristlizujeta, in sveče so bolj ali manj prižaste, česar ne vidimo radi. Dočim obstoji stenj lojenice iz zavitih niti, je pa dušica mnogo trdnejših stearinovk po Cambuserovem ravno tako enostavnem kakor bistrournem predlogu

spletena iz sesukanih vrvic. Taki pleteni stenji se nagibajo zaradi napetosti svojih niti med gorenjem sveče s svojim koncem iz plamena in tukaj zgorevajo; saj ima zračni O dovolj prilike, da poživa kakor svečo samo, tako tudi njen izžgleneli konec dušice. Ker se ne napravlja več utrinek, tudi utrinjača ni več treba: stearinovka zgoreva sama od sebe popolnoma enakomerno. Pri lojevkah pa pletenih stenjev ne moremo rabiti zato, ker bi v stran nagnjena dušica dotično plat popolnoma otopila in bi kar curljalo od sveče. Poleg teh sveč moramo omeniti še voščeno svečo ali voščenko. Čebelni vosek je kemijsko zelo podoben živalskim tolščam; tudi ta obstoji v glavnem iz tolščnih kislin. Ker je trši od loja, so tudi iz njega narejene sveče boljše od lojev. Pravzorec naših sveč so bili najbrž z voskom napojeni in prevlečeni konopeci iz prediva, kakršne so po sporočilu starega rimskega naravoslovca Plinija rabili že stari Rimljani. Sveče v sedanjem smislu pa so prišle v rabo najbrž za časa preganjanja kristjanov. Letopisi pripovedujejo, da je dal cesar Konstantin Veliki na sveti večer razsvetliti celo mesto Bizanc, sedanji Carigrad, z voščenkami, ki so veljale še stoletja potem za drago potrato, za luksuz. Lojevke so bile poceni in so prišle od 15. stoletja naprej v splošno ljudsko rabo, le utrinek jim je jemal velik del veljave. Zato jih je v začetku 19. stoletja z lahkoto izpodrinila stearinovka, znana pod imeni Millyjeve sveče, Apolo sveče in podobno. Millyjeve sveče imajo ime od Adolfa de Millya, ki je prvi izdeloval na debelo stearinove sveče v Parizu leta 1831. Apolo sveče pa se imenujejo po tvrdki »Apollo«, tvornici za sveče in milo na Dunaju, ki je pričela obratovati leta 1839. v nekdanji Apollonovi dvorani, pozneje pa se je preselila v Simering.

Ker redi Jugoslavija toliko drobnice in goved, zato je popolnoma upravičena želja, da se postavimo glede proizvajanja sveč popolnoma na lastne noge in se docela oprostimo tujega blaga in tlakovanja. Ker je velik tudi narodno gospodarski pomen čebelnega voska, zato negujmo z vso vmo čebelarstvo. Saj imamo »Slovensko čebelarstvo društvo«, imamo nešteto vzornih čebelarjev in čebelnjakov, imamo izvrstnih knjig in list »Slovenski čebelar«, kjer se lahko dobro poučimo v tej stroki. Že pred skoraj 200 leti je slovel kot čebelar naš Anton Janša iz Breznice na Gorenjskem, čigar čebelarске spise beremo še danes s pridom in užitkom; pa tudi danes imamo še Slovenci celo vrsto čebelarjev, na katere smo lahko ponosni in ki so znani v čebelarskih krogih vesoljnega sveta. Poleg čebelnega poznamo še druge živalske in rastlinske voske; karnavba vosek pridobivajo v Braziliji iz listov karnavbove palme; kitajski vosek izvira od neke rastlinske ušice, voščene kaparja; kitov mozeg ali spermacet je iz masti kita-glavača, volneno tolščo ali lanolin dobivajo pri pranju volne in jo rabijo za mazila in pomade.

Kot tekoče gorivo smo rabili še do pred 50 leti v prvi vrsti oljčno (laško) in pa ogrščično olje, ki sta zgorevala po namočenih stenjih v posebnih svetilkah. Gotovo so bile prve prenosljive lučke s smolo napojene smrekove trske, kakršne so še pred nekaj desetletji rabili mnogi hribovski prebivalci in jih rabijo še danes, ko gredo na sveti večer k polnočnici. Zelo zgodaj se prikazujejo v zgodovini tudi oljne svetilke; rabili so jih stari Egipčani in sveto pismo stare zaveze pogosto omenja to svetilo. Ker so imeli stari omikani narodi navado dajati take svetilke mrličem v grob, zato se nam je ohranilo iz starih grobišč brez števila ogljnih svetilk iz stekla, gline, brona in drugih tvarin. V kemijskem pogledu so rastlinska olja živalskim maščobam zelo blizu; obstojajo namreč tudi iz tolščnih kislin in glicerina. Posebno dosti je v njih oljnikislega glicerina; lahko rečemo, da rastlinska olja niso nič drugega nego pri navadni

toplini tekoče tolšče. Najfinejše oljčno olje, provansalsko olje, prihaja iz Francije, iz okolice mesta Aix, zato mu pravijo pri nas tudi z napačno izgovarjavo »ajkser-sko olje«; tudi naša Istra in Dalmacija imata dobro blago. A v vse večji meri bi moralo vzeti predelovanje in prodajo dragocenega olja v roke združništvo; potem bi ne bilo treba več slovanskemu pridelovalcu olja garati zastonj in rediti s svojimi žalji in znojem laškega rafinerja in prekupca, ki se redi in pase ob naši nerazumnosti. Le v edinosti je gospodarska moč in rešitev tudi na našem jadranskem jugu! V južni Evropi služi oljčno olje splošno tudi za kuho. Druga rastlinska olja so še: makovo olje za zdravilo, bučno olje, ki ga rabijo v mariborski oblasti kot jedilno olje, sezamovo olje. Seme prihaja iz Indije in Egipta, olje pa stiskajo iz njega na Francoskem in Nemškem, pri nas pa bolj malo. Na Slovenskem najbolj znana je tovarna za olje in firnež v Britofu pri Kranju, Zabret & Co. Sezamovo olje je izvrstno jedilno olje; tako je tudi arašidovo ali zemeljskega oreha olje in kotonovo, to je olje bombaževčevega semena, ki prihaja iz Amerike. Mandljevo olje je za mazilo, kloščevčevo ali ricinovo olje nam je dal Bog za zdravilo in namesto mila, ne pa za rabeljsko mučenje narodnih manjšin po brezobzirnih, zločinskih narodnih večinah, ki se bahajo z 2—3 tisočletno kulturo. Ogrščno olje služi za mazanje strojev in za milo; laneno olje pa za zabelo, firnež, za oljnate barve, tiskarsko črnilo, za steklarsko lepilo, kit itd. Največ lanenega semena prihaja iz pokrajin ob Vzhodnem morju, iz Egipta, Indije in Južne Amerike. O kokosovem in palmovem olju bomo govorili še pozneje. — Druga glavna sestavina vsake tolšče in olja je, kakor smo rekli, glicerin. Poraba glicerina je mnogovrstna. Največ ga predelajo, zlasti ob vojnem času, v nitroglicerinu, ki je strašno razstrelivo bodisi sam na sebi ali pa predelan v dinamit, ki ga je iznašel znani Nobel; glicerin pridevajo tudi hranilom in živilom, n. pr. pri izdelovanju čokolade; rabijo ga pri fabrikaciji likerjev, pri vkuhavanju sadja. Dalje služi glicerin pri apreturi, to je pri dovršilnih delih tkanin po tkalnicah, v strojarstvu, barvarstvu, pri tiskanju tkanin, pri izdelovanju umetne volne, kleja in želatine, kopirnih tint, pečatnih barv, za razne kemijske, lekarniške in kozmetične ali lepotične preparate; povsod rabijo glicerin. Zato ga pa tudi potrebuje svet na leto nad 80.000 ton! Največ ga izdelajo tovarne za stearin in milarne.

Vse kaj drugega pa je petrolej, smrdljivec ali kameno olje, ki ga rabimo danes v vse drugače veliki meri nego so rabili kdaj prednamci rastlinska olja. Petrolej je zmes ogljikovih vodikov. Ker je petrolej zelo važen in bremo o njem ob vsaki priliki celo v dnevnem časopisju, bomo prihodnjič o njem podrobneje govorili. (Dalje.)

FR. KLINAR:

Pesem petnajstletne

Plahe so moje stopinje
in plaho je moje srcé,
v meni samote so sinje,
pogledi se v daljo gubé.

Kam bi, o kam bi vse rada,
še v sanjah ne vem deklíč,
vem samo, da sem mlada,
in pojem veselo ko ptič!

Tjašina smola

Tjaša sedi v toplo zakurjeni sobi pri knjigah. Pri knjigah sedi, toda njene misli so vse drugje. Kdo bi se mučil s kozmografijo, kako se vrti sonce, kje je luna in druge take stvari, ki vesele šestošolke prav nič ne zanimajo. Saj ima vesela Tjaša vse polno drugih skrbi, ki pa s šolo niso prav nič v zvezi. Ura je pet, ob pol šestih pa je Tjaša zmenjena s tovarišico, da se dobita na promenadi. Do tedaj se mora vsaj površno vse naučiti. O, danes gre tako rada v mesto, ko sneži. In kako rada gleda Tjaša zvečer po razsvetljenih ulicah plesoče drobne snežinke. Zdi se ji, da jo vsaka vabi v zasneženo naravo. Saj res, pojutrišnjem bo nedelja in tedaj se bo šla Tjaša na bele poljane smučat. Seveda, prej je treba dovoljenja. Tjaša upa, da ga bo brez drugega dobila, saj je oče strasten smučar, ki bo tudi sam prav rad pritrdil »dilce« na noge. Mama se tudi ne bo upirala in vesela nedelja ji ne bo ušla. Tako si misli Tjaša in se veseli nedelje. Pa se spomni, da še nima matematične naloge. Prične računati, a številke so ji tako tuje, da ji nobena naloga ne pride prav.

»Ne gre,« si misli Tjaša, »bom pa jutri pred uro hitro prepisala od sosede.«

Ah, saj slovenščine še tudi ne zna. Hitro vzame zvezek iz predala. No, to bo že bolj zanimiva snov: tragedija. Zanima jo, saj gre večkrat v gledališče. Tjaša je sama s seboj zadovoljna, ko se hitro nauči teorije o tragediji. Škoda, da niso vzeli še komedije, ki ji je bolj všeč; njeni veseli naravi vse bolj prija, kar je lahkotno in zabavno. Torej za prihodnji dan se je vse »naučila«. Hitro popije še kavo, si skrbno popravi frizuro, obleče plašč in vse, kar je potrebno za mraz. Potem še mami poljubček in že zdrvi po stopnicah na cesto. Bele snežinke jo pozdravijo, za plačilo se stopijo na njenih vročih licih. Mimogrede se ustavi tu in tam pred izložbo, vendar je točno ob šestih na promenadi. Prijateljica Anda jo že čaka. Takoj ji pove svoj sklep, ki je Andi zelo všeč. Kako rada bi tudi ona šla z njo, a se bo pač morala zadovoljiti z drsališčem. Nekajkrat premerita promenado, nato pa še na torto. Prav prileže se sladka torta v topli sobi, kjer še malo pokramljata o šoli, nakar se ločita pred slaščičarno. Tjaša urno hiti domov, kajti kmalu bo večerja, ki je ne sme zamuditi. Očka bo že doma in, če bo kasna, bo šlo bolj težko z njeno prošnjo za nedeljo. Zato ne pogleda ne na levo ne na desno, urno hiti mimo znancev, ki jih srečava, le tu pa tam komu odzdravi. Na nesrečo pa jo ustavi klepetava znanka, s katero že dolgo nista bili skupaj. Beseda sem, beseda tja, deset minut manjka do sedmih, a Tjaša je še na cesti. Klepetave prijateljice se sicer težko odkriža, a se je le.

Zdaj pa le urno! Sama ne ve kdaj, že je pred stanovanjem. Ko pozvoni, ji odpre mama, ki nima preveč prijaznega obraza, ker je oče že doma in povprašuje po Tjaši. Tjaša ne ve, s kakšnim obrazom bi stopila pred očka, pa si misli, da bo skoraj bolje, če ga vedro pozdravi in se lepo opraviči. Veselo stopi v jedilnico, kjer sedi očka in bere časopis. Ko ga edinka pozdravi, jo iznad dnevnika karajoče pogleda. Tjašin jeziček je dobro namazan, zato se očku z lepimi besedami takoj opraviči. Očka je zadovoljen, saj je njegova lepa edinka tako vljudna in sama takoj ve, da ni naredila prav, ker je prišla prekasno domov. V sobo pride še mama, ki je imela dotlej dovolj opravka v kuhinji. Pogovarjajo se o tem in onem, Tjaša odpre radio, pravkar so vremenska poročila.

»No, Tjaša, pravi čas je, da poveš očku svoj načrt, ko napovedovalec poroča o snežnih razmerah. Krasno! Vreme sijajno, pršič!«

Tjaša ve, da bo očka navdušen za njen načrt. Le hitro na dan z besedo!

»Očka, nekaj sijajnega imam v načrtu za nedeljo! Pravkar si slišal vremenske napovedi. Ali se ti ne zdi, očka, da bi bilo lepo, če bi naju v nedeljo potegnil vlak tja gori proti Gorenjski? Zdi se mi, da bi bile najine smuči prav potrebne, da jih prezračiva.«

Tjašino pričakovanje se je uresničilo; očka je s predlogom zadovoljen in ga odobri. Tjaša ne ve, kaj bi dala očku od veselja. Objame ga in se mu pristrčno zahvali.

»No, že dobro,« reče očka in spet vzame v roke časopis.

Tjaša še nekaj časa posluša radio, nato pozdravi mamico in očka in gre spat. Pa ne more zaspati. Ves čas misli samo na nedeljo, dokler je končno spanec le ne premaga in se kakor na smučeh izgubi v pokrajino, ki žari v samih kristalih...

Zjutraj je ura že sedem, ko se zbudi. Hitro se je treba pripraviti za šolo. Ob pol osmih Tjaša že hiti po ljubljanskih ulicah. Pred šolo dohiti sošolko, ki je vestna učenka. Skrbno vpraša Tjašo, če je pripravljena, kar Tjaša malomarno pritrdi.

»Sicer pa,« dostavi Tjaša, »ti imam nekaj bolj zanimivega povedati, kot je šola: v nedeljo se pojdem smučat.«

Sošolka se začudi, da že tako zgodaj začčenja z belim športom. Kramljaje dospeta do razreda. Tjaša se spomni, da mora še prepisati matematično nalogo. Hitro sleče plašč in že kriči po razredu, katera ji posodi zvezek. Prav malo jih je na razpolago, kajti večina učenek prepisuje nalogo. Torej ni sama. Nekako z zadoščenjem prične prepisovati.

»Tjaša, zdaj pa le pohiti,« jo opomni sosed, »vsak čas bo zvonilo!«

Tjaša hiti, kar more. Srečno prepíše zadnji račun, ko zazvoni. Strogi profesor matematike vstopi.

»Joj, kako strog je danes, še bolj ko navadno!«

Tjaša se strese. Saj prav nič ne zna in vrhu vsega ji ves čas plešejo pred očmi smuči in bele poljane. Kot v sanjah zasliši svoje ime. Niti ne zave se, pa jo dregne sosed. In je pred klopjo. Z negotovim korakom stopa proti katedru. Kako grdo jo gleda profesor. Zasoli ji nalogo, o kateri uboga Tjaša nima niti pojma, kako bi jo izpeljala. Komaj se zave, je že spet v klopi s slabim redom.

»Lepa reč,« si misli Tjaša. »Nazadnje mi bo še moja lepa nedelja splavala po vodi. Pa kaj bi mislila o tem! Nisem pač znala. Bom pa drugič popravila!«

Toda na profesorja je le jezna. Zakaj ji je dal tako nalogo! Če bi ji dal drugo, bi prav gotovo znala. A profesor jo ima na piki, pa ji je zasolil tako nalogo, ki bi je niti najboljša matematikarica v razredu ne rešila... Iz takega premišljevanja jo zbudi zvonec, naznanjajoč konec ure. Sledi kozmografija. Zdi se, da še je ves svet zarotil proti Tjaši, kajti Tjaša je spet vprašana. Z obupnimi pogledi bega po razredu, kje bi kaj ujela. A vse zaman, Tjaša ne zna in profesor jo z izjavo, da njeno znanje ni vredno počenega groša, zapodi v klop. Tjaša gre na svoj prostor, za drugi »cvek« težja.

Ah, zakaj se ni dovolj učila, saj ji je mama tako zabičevala, naj se dobro pripravi za šolo. Je le res, kar pravi pregovor: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. Da, bridko resničen je, a spoznanje je prepozno.

Kako naj stopi pred mamo in pred očka? O, zdaj Tjaša ve, da z njenim

nedeljskim smukom ne bo nič, če doma pove, da v šoli ni znala. Zato Tjaša sklene, da bo doma previdno molčala.

Ko pride domov, mama takoj ve, da z njeno Tjašo ni vse v redu. Vpraša jo, kako je bilo v šoli. Tjaša ji pove, da je bila vprašana in da je znala. Vendar ni navdušena in mama ji nič kaj ne verjame, a je le tiho. Tjaša gre v jedilnico in si odpre radio, da bi z vedrejšim obrazom počakala očka, ker sicer bi takoj kaj slutil. Ob prijetni glasbi zunaj pozvoni. Tjaša se kar zdrzne, ko zasliši očkov glas. Srce ji začne hitreje biti in uboga Tjaša ne ve, kako bi ostala mirna. Očka vstopi. Nič prijazno ne odzdravi Tjaši kot običajno. Takoj jo vpraša po šoli, kar sicer ni njegova navada; to vprašanje pride na vrsto po kosilu.

»Vprašana sem bila matematiko in kozmografijo in sem oboje znala,« hitro odgovori Tjaša in hoče pogovor obrniti drugam.

Očka pa noče o drugem ničesar vedeti in se spet vrne k šoli.

»Kako pa potem to, da imaš slabo oceno, če si znala?« reče strogo očka.

Tjaša ostrmi.

Kaj očka ve? In kje je mogel zvedeti? Mrzel pot jo polije, da postane v trenutku bela ko zid, potem pa ji spet kri zalije obraz, da je rdeča ko makov cvet. Tako se ji ves čas menjajo barve obraza. Kakor obsojenec pred sodnikom stoji Tjaša pred očetom.

»Torej s tvojim smukom ne bo nič,« povzame spet očka. »Prvič zato, ker nisi znala, še bolj pa zato ne, ker si se zlagala. Zapomni si enkrat za vselej, da ima laž kratke noge. Ko sem šel iz urada, sem srečal tvojega profesorja, ki mi je povedal o tvojem neznanju.

V nedeljo se bom šel smučat, a za kazen te ne vzamem s seboj. Tvoja zabava bodo knjige. Upam, da si boš to zapomnila.

Tjaša sama ne ve, kdaj ji začno teči solze po licih. Skesano prosi očka, naj ji oprostí, da bo vse popravila in da se tudi zlagala ne bo nikdar več. Saj se drugače tudi ne bi, a je mislila na nedeljo in smučanje...

Očka nič ne gane. Prav mu je sicer, da ji je hudo, vendar ga Tjašine solze ne omehčajo. Tjaša se zaveda, da je sama kriva, in sklene, da se bo odslej vestno pripravlja za šolo, vsaj takrat, kadar bo treba kam iti.

In Tjaša je ta sklep tudi držala.

KAREL ROSNER:

Moji spomini na Anglijo

5. »Bedroom inspection.«

Stopil sem v spalnico. Soba je bila srednje velika. Dve postelji, med njima majhna miza, dva stola, velika omara in umivalnik — to je bila vsa njena oprema.

Na postelji je sedel 17 leten fant, zelo visok, oblečen v kostanjevo rjavo obleko; imel je skuštrane lase, v rokah pa je držal slušalko za radio. Ko sem vstopil, me je najprej pogledal, potem pa naglo vstal in se predstavil: Eddy de Jongh. Jaz sem se seveda tudi predstavil in pogledal, kaj dela s slušalko. Opazil je to in mi dejal: »Gotovo nimaš nič proti temu, če si skupaj izposodiva v neki trgovini radio.« Dijaki smo si namreč smeli izposojati radio; poslušati smo ga smeli do pol enajstih zvečer, ob sobotah in nedeljah pa tudi popoldne. Seveda

sem bil takoj navdušen, a ga le vprašal, zakaj dela slušalke. Tedaj so se odprla vrata, v sobo je stopil profesor z dvema prefektoma in rekel: »Pol enajstih, lahko noč!« Pri teh besedah je ugasnil luč in sleči sva se morala v temi. V temi mi je Eddy šepetal: »Vidiš, to je ta 'lights out' (izg. lajts aut, to je luč ugasniti) in potem moraš, hočeš nočeš, biti tih in iti spat! Zaradi tega pa delam slušalke za radio, da bova lahko po pol enajstih še naprej mirno poslušala; pustila bova godbo tiho igrati in nihče naju ne bo slišal!« Temu sem se glasno zasmel in rekel: »Prav imaš, Eddy, izvrstno si...« Tedaj so se sunkoma odprla vrata, prefekt je z baterijo posvetil v sobo in zakričal: »Mir, nobenega pogovora več!« Čakala sva z Eddyjem, da je odšel izpred vrat (prefekti so namreč imeli navado, da so nekaj časa še pred vrati počakali, da bi slišali, če se dijaki kljub njihovemu opominu še pogovarjajo!) in Eddy je smehljaje se menil: »Dobro, da ni slišal vsebine najinega pogovora!« Nato sva kmalu trdno zaspala.

»Dobro jutro, pol osmih je!« je rekla zjutraj sobarica, ko naju je zbudila in odšla ter zaloputnila vrata, ker je mislila, da je nisva slišala. »To lahko praviš svoji stari materi, sedaj še niti sedem ni!« je rekel Eddy, se obrnil v postelji na drugo stran in spal naprej. Začel sem se oblačiti. Zazvonilo je prvič, kar je pomenilo, da imamo samo še pet minut časa do zajtrka. Tedaj se je Eddy naglo dvignil ali bolje rečeno skočil iz postelje in godrnjal, češ da ga nobeden ni zbudil. Ob osmih je zopet zvonilo in šli smo v obednico.

Zajtrk je bil izdaten, mnogo izdatnejši kot kosilo. Dobili smo čaj, kruh z maslom in medom, gnjat ali jajce, nato pa še pečeno ribo. Ne smem pozabiti omeniti »poridge« (izg. porič), kar bi odgovarjalo našemu mlečnemu rižu ali mogoče bolj mlečnemu zdrobu. Nanj so si Angleži prav radi nasipali sladkorja, tako da je bila jed po mišljenju Evropecev nekaj strašnega.

Po zajtrku je potrkal ravnatelj z nožem trikrat ob mizo, kar je bilo znamenje, da nam ima nekaj povedati.

»Bedroom inspection (izg. bedrum inspekšn, to je pregled spalnic) after breakfast« (izg. aft brekfest, to je po zajtrku) je dejal in dal znamenje, da lahko zapustimo jedilnico.

»Pregled spalnice« in prav tako »pregled knjig«, »pregled oblačilnic«, »pregled učilnic« itd. so bile stvari, ki so se v collegeu skoraj vsak dan izvrševale; kajti namen angleškega collegea ni samo ta, da dijake poučuje različnih predmetov, temveč da jih tudi navadi na red in disciplino.

Šli, ali bolje rečeno zdirjali smo v spalnice, da sobo hitro spravimo v red, da prezračimo posteljnino in — na to je polagal ravnatelj največ važnosti, da pobereмо po tleh vsak najmanjši papirček.

Nenadoma se pojavi pred najino sobo ravnatelj v spremstvu dveh profesorjev. Pozdraviva ga in ko nama odzdravi, meni, da ne bi škodovalo, če bi okno bolj odprla. Nato je odšel.

Eddy je bil jezen, ker je čez nekaj časa že zvonilo. Začele so se ure in dan je prav tako minul kakor prejšnji. Drugi teden sem že igral tenis, plaval, imel sem že vse ure in privadil sem se že življenju v collegeu.

6. Nekaj o angleških gledališčih.

Nekega jutra nam je ravnatelj pri zajtrku rekel, da se naj pri angleški učiteljici javi, kdor bi hotel zvečer v gledališče gledat Shawovo komedijo »Pygmalion«. Prijavilo nas se je okrog štirideset.

Zvečer smo ob pol sedmih odrinili z dvema avtobusoma proti Oxfordu, znane mu univerzitetnemu mestu. Ob sedmih smo šli že v Oxfordu večerjat v neki hotel blizu gledališča.

Predstava se je pričela ob osmih. Zasedli smo tretjo, četrto, peto in šesto vrsto na balkonu in napeto čakali začetek predstave. Pred predstavo, to je sploh navada v Angliji, so igrali angleško himno. Nato se je začela predstava. Nastopil je tudi igralec, ki je imel glavno vlogo v filmu »Pygmalion«. Priznati moram, da je bila predstava izborna. Mesto Oxford namreč slovi po svojih šolah, gledališčih in univerzi. Pozneje sem v Oxford še šel gledat opereti »The Gondoliers« in »The Fledermaus«. Ob pol enih ponoči smo se vrnili v Reading, v college.

Kar se angleških gledališč tiče, se mora reči, da je večina Angležev navdušena za »Review-Theatre« (izg. revju tiatr, to je revijsko gledališče). V takšnih gledališčih se večinoma kaže varijetejski spored ali pa čisto kratke komedije.

Pravih gledališč, to je odrov, kjer bi kazali svetovna dela v drami ali operi, je v Angliji prav za prav le malo. Večina se jih nahaja v Londonu, Oxfordu in Cambridgeu. Pač pa so po Angliji močno razširjeni »potujoči odri«, to so posamezne družbe, ki potujejo gostovat iz kraja v kraj. V naši šoli je tudi nekoč igrala takšna gledališka družba.

Poglavje zase pa je v Angliji izvajanje Shakespearovih del. Nekatera gledališča se namreč specializirajo samo zanj in prav tako nekateri igralci za določene vloge v njegovih dramah. Znano pa je, da Angleži radi prirejajo Shakespearove drame na prostem. V Readingu sem že videl nekoč Shakespearovo dramo »Julij Caesar«. Bila je krasna prireditev. Nastopile so velike množice ljudi, v sceni pri Filipih pa skoraj cela vojska. Družba je takrat gostovala tri dni s šestimi predstavami in vsaka je bila razprodana. — Kako je Shakespeare pri Angležih priljubljen, skoraj bi lahko rekel oboževan, nam pove dejstvo, da se ga angleški dijaki morajo za maturo zelo mnogo učiti; za vsako leto je predpisana druga Shakespearova drama, katero morajo znati skoraj na pamet; njegove drame čitajo v šolah v starem angleškem jeziku, ki je precej težak, medtem ko druge pisatelje in pesnike le malo. — Kaj bi neki rekli naši maturanti, če bi morali znati za zeleno mizo na pamet n. pr. Linhartov »Veseli dan«, Prešernov »Krst pri Savici«, Jurčičevega »Tugomera«, Medvedovega »Kacijanarja«, Finžgarjevo »Našo kri«, Cankarjevo »Lepo Vido« in druge, Župančičevo »Veroniko Deseniško«? To bi bilo zabavljanja, da šolska uprava s profesorji vred nima smisla za sodobnost, ko tako muči ubogega študenta, ki vendar nima časa ob športu, da bi treniral svoj spomin!

No, dobro, da se ne ravnamo po Angležih, kaj ne?

Ne smem še pozabiti omeniti najstarejšega londonskega gledališča »Drury Lane« (izg. drari lejn). V tem gledališču sem videl neko »pantomime« (izg. pantomajn, to je predrugačena povest, spremljana s petjem in raznimi smešnimi prizori) na Silvestrov večer. Pantomime igrajo v Angliji navadno samo ob cerkvenih praznikih. »Drury Lane« ne slovi samo po svojih izvrstnih igralcih, temveč tudi po zelo zanimivi arhitekturi. Notranja oprema gledališča, zastor, stoli, luči so še vedno take, kakor pred 200 leti. Celotiljeterji imajo na sebi uniforme, kakršne so nosili njihovi predniki. V tem gledališču si človek misli, da gleda predstavo v 18. in ne v 20. stoletju.

(Dalje.)

* NOVE KNJIGE *

Knjige Družbe sv. Mohorja za leto 1940. Mohorjeva družba je letos praznovala osemdesetletnico, odkar se je iz prvotnega društva spremenila v bratovščino in se tako ukoreninila med našim narodom. Ako pregledamo njena sedanja pravila in vodila (Koledar, str. 111), po katerih je cerkvena družba, ki ima značaj pobožne zveze vernikov (pia unio), vidimo, da se glede svojega namena ni prav nič spremenila. Ob ustanovitvi 1852 so njen namen označili tako: »Mi Slovenci za drugimi narodi ne smemo zaostajati, posebno kadar gre za sveto vero, lepo zadržanje, kadar gre za pravo in večno srečo človeštva... Društvo ima skrbeti, da se krščanski in pobožni duh, zaradi česar slovenski narod povsod in že od nekdaj slovi, obvaruje in utrjuje; društvo ima skrbeti, da se ljudem, ki se bodo v šolah mnogo lepih reči naučili in potem tudi radi čitali, dobre in koristne knjige v roke dajejo...« Sveto delo so imenovali to in z zaupanjem na Boga, na pravično in zlahtno reč, na ljudi dobrega srca in na slovenske rodoljube so se ga lotili in so uspeli. Danes ni Slovenca, ki ne bi poznal Družbe sv. Mohorja in ne bi vedel, da je bila ona naša prva kulturna mati, prva narodna vzgojiteljica in učiteljica. Je bila in je še vedno, kar čutijo zlasti tisti, ki so odtrgani iz njenega objema in se jim toži po njej... Letošnji knjižni dar bi moral ta jubilej vse bolj poudariti. Spomnil se ga je na kratko samo kronist v Koledarju za leto 1941, ki pa je sicer zelo pisane vsebine. S pesmimi, boljšimi in slabšimi, so ga napolnili Leopold Stanek, Vid Škrjanec, Fran Žgur, Marija Jelen Brenčič, Ivan Erzin, Ivan Zorman, Medgorski, Viktor Šonc, Rado Kušej in še v verzificiranih ugankah Zamošenski ter Fr. Primc. Leposlovno prozo zastopa s posrečeno novelo

iz kmečkega življenja France Kunstelj s svojim »Vdovcem Gašperinom«, literarnozgodovinskega pomena so »Osemdesetletnica Družbe«, Vilka Novaka »Slovenski možje v tujini« (Anton Ažbe, Janko Barle, Jožef Kerec, Veselko Kovač, Avgust Pavel in Janez Regen) in Šolarjev jubilejni članek »Franc S. Finžgar — sedemdesetletnik«. Poleg tega je v Koledarju več življenjepisnih, narodopisnih in spominskih sestavkov. Dr. Fr. Trdan se toplo spominja v lepem sestavku »Svetniška rast in čast« prvega rektorja v škofovih zavodih v Šentvidu in poznejšega škofa v Skoplju — svetniškega dr. Janeza Fr. Gnidovca, Viktor Smolej poroča o »Slovaški in njenih ljudeh«, o čemer je lani tudi tako lepo pisal v »Mladiki« in letos nadaljuje, anonimnik se spominja »Štiristoletnice jezuitov«, drugi pa škofa dr. Dionizija Njaradija, ki je tako rad prihajal v Slovenijo in se udeleževal že v letih pred svetovno vojso vseh naših verskih in kulturnih prireditvev, dr. Fr. Jaklič nas »Po trpljenju in žrtvah« seznani z dvema novima svetnicama (Marija Evfrazija Pelletier in Gema Galgani), Janez Kalan pa poroča o veličastnem kongresu Kristusa Kralja, ki je bil v Ljubljani od 25.—30. julija 1939. Poučni sestavki so »Vsakdanji kruh« Martina Humeka, »Kako nastane vremenska napoved« dr. Oskarja Reya, »Sladek sadni sok« Josipa Verbiča in času odgovarjajoči članki Miroslava Adlešiča: »Sodobna vojna sredstva«, »Letalstvo in vojska« ter »Sredstva sodobne vojske na morju«. Za zaključek pa je še nekaj »Svežih grobov« pomembnih mož, umrlih v preteklem letu. Koledar obsega 150 strani, je bogato ilustriran in je ohranil zunanjo opremo prejšnjih let. Udov izkazuje letos 41 652, torej 2335 manj kot lani. — Druga knjiga je Slovenskih ve-

černic 94. zvezek (str. 170), ki prinaša »Južno zvezdo — deželo demantov«, ki jo je spisal Jules Verne in prevedel Anton Anžič. Jules Verne s svojimi utopičnimi zgodbami, katerih mnoge so se v naših časih že uresničile, še vedno miha. Kakor je Družba nekoč ustregla svojim udom s »Carskim slom«, tako so bili letos gotovo zadovoljni tudi z »Južno zvezdo«, katere minljivi žar so šli gledat v Južno Afriko na demantna polja v Griqualandu, kjer se je mladi francoski rudarski inženir Ciprijan Meré zaljubil v Aliso, hčer bogatega farmarja Votkinsa, a je ni mogel dobiti, dokler ni prišel v svojem laboratoriju do velikega »umetnega diamanta«, ki je pa na čuden način izginil in ga je nato avanturno iskal, dokler ga niso našli v želodcu udomačenega noja ter se izkaže, da je bil pravi in samo podtaknjen. Diamant nato poči in se sesuje v prah, zgodba se pa le srečno konča: Meré in Alice se poročita. — Jezik prevoda je lep in se prijetno bere. — Tretja knjiga »V planinah«, zgodba, spisal Stanko Cajncar (Mohorjeve knjižnice 115 zv., str. 112) je zgodba posebne vrste, kakršnih Mohorjani doslej niso bili vajeni. Sodnik Vinko Dolinar gre v planine, kamor je namenjena tudi Helena Vrtnik, »morda kdaj profesorica, če dobi službo«. Heleno spremlja njen zaročenec, ki je posloven človek in mora zato brž po svojih opravkih. Sodnik se s Heleno seznani in ves čas planinskega letovanja razpravljata na svojih sprehodih o življenjskih vprašanjih, največ o ljubezni. Konec: Helena vzljubi sodnika in ob slovesu vemo, da bosta hodila skupno pot življenja. Zunanji dogodki in zapletki torej ta zgodba ne pozna, a je zato tem globlja. Ni to povest vsakdanjosti in banalnih prizorov, povest dveh duš je in skoraj bi rekel apologija idealne ljubezni, v kakršno pa v naših časih redko kdo veruje. Preprostim udom je bila gotovo preučena, ker vse pisateljeve filozofije niso mogli prebaviti, izobraženci pa so jo nemara z zanimanjem

brali. — S četrto knjigo je Ksaver Meško poklonil »Mladim srcem« že četrty zvezek (str. 64), ki obsega 10 krajših in daljših zgodb, katere se vredno pridružijo tistim iz prejšnjih zvezkov. »Otrok in kamen« je parabolična zgodba o ljudeh, ki imajo v prsih kamen in se naj jih otrok varuje. Življenjsko pokaže take ljudi v črtici »Na sveti post« ob skopuškem kmetu Žirovniku in vdovi Anki Slaničevi, ki gre iz ljubezni do otrok k sorodnici v mesto, da bi mogla svoje male razveseliti z darovi, a vračajoč se zmizne v zasneženem gozdu. V legendi »Diznova mati« lepo obdela svetopisemski motiv s poudarkom, kaj vse zmora materina ljubezen. Podoben motiv je v naslednji legendi »Mater je ljubil«, v kateri beremo, kako je nekega razbojnika rešila v srečno večnost edino ta dobra stran, da je mater ljubil. V »Tatiču« nas pelje pisatelj v ljudsko šolo, kjer spoznamo zakrknjenega Lojzeta, ki se pa končno le spove svojega greha in se poboljša. »V sveti noči« je kratka meditacija ob spominu na slovensko jeruzalemsko romanje leta 1910, katerega se je udeležil tudi Meško in nam ga je takoj naslednje leto opisal v Večernicah. S »Kačjo kraljico in hlapcem« je rešil v lepi obliki krajevno pripovedko, v kateri izvemo, kako so kače izmodrile Smolčnikovega hlapca, da se ni več ogibal cerkve, kadar je bilo treba iti k maši. V »Prvem razredu« vidimo Meška, kako se zna živeti v svet svojih malih in jih prikleniti nase, v »Sanjarijah« se pa seznanimo s pastirčkom Tinčkom, ki po svoje razmišlja o vodi v potoku, o vetru, o ptičkih in zlasti o oblakih: vse beži, vse gre v tujino, kamor se je izgubila, kakor pravita dedek in babica, tudi njegova mati. Še sam bo šel, da bo več zaslužil, in ko se vrne, bo kupil gospodarjev grunt in lepo bo, samo če bosta dedek in babica še živela... Meškov jezik in njegovo podajanje sta še vedno tako lepa in prijetna, kakor sta bila včasih, ko smo mladi študentje hodili v nje-

govo šolo. Tudi ta četrti zvezek »Mladih src« je, podobno kakor prejšnje, ilustriral Šaša Santel. — Peta knjiga je 16. snopič življenja svetnikov, ki ga urejuje dr. Fr. Jaklič ob sodelovanju raznih hagiografov. V tem snopiču so življenja oktobrskih (1.—18.) svetnikov.

Ob osemdesetletnici še prav posebno opozarjamo naše dijaštvo, naj se vpiše med ude Mohorjeve družbe — do marca je čas — ter tako pokaže, da zna ceniti njen sekularni pomen za naš narod.

Mirko Kunčič: Triglavsko rožo. Pravljica igra s petjem v štirih dejanjih. Po narodnih motivih spisal — —. Pevske točke uglasbil dr. Anton Dolinar. Ljubljana 1940. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 72. Cena din 50.—. — Dobrih mladinskih iger imamo malo, Kunčičevo pa so preizkusili že v ljubljanskem gledališču in se je obnesla. Mladina je bila kar navdušena. Nič čudnega, saj jo je znani mladinski pisatelj, ki je »Slovenček« Kotičkov striček, tako lepo peljal v naš pravljичni svet pod Triglavom. Ubogi Jožek bi rad pomagal bolni materi vdovi pa gre kvatrti teden v Rovt, kjer najde prijaznega ovčarja Rodarja, se z njim pogovarja o čudežnih stvareh ter mu zaupa, da bi šel na Janševo Gorelše kopat zlati zaklad, če še zmerom tam gori. Rodar mu odsvetuje, a fantič hoče le poskusiti. Ko ostane sam, se pojavijo večje in škompnik, katere prežene z »žegnano« vodo, nato pa pride škrat in Jožek vidi, kam je zakopal zaklad. Prezgodaj je vesel, ker zaloti ga gorski mož Robavs in odvede s seboj v podzemski svet. Drugo dejanje se odigrava v grapi ob mlinu in bajti vražarice Zilijeve Ance, h kateri pridejo otroci, da bi jim s svojimi zagovori pregnala to in ono bolezen, pa še vaški original Sabljica in Rodar z ovco, ki »ima menda uroke«. Tudi Matičevka, Jožkova mati, prihiti vsa zaskrbljena in povprašuje po sinu. Nihče ji ne ve o njem ničesar povedati razen Rodarja.

Otroci ga gredo s Sabljico iskat, a Anca pove, da ga ne bodo našli, da ga mora mati sama poiskati v Močilniku pod Borovljami, kjer se joče po njej, kakor so ponoči zaupale vražarici žarkžene. Prikori tretjega dejanja nas prestavijo v Močilnik, kjer praznuje kvatrti teden divja jaga z Robavsom, divjim lovcem, kvatrnico in naletijo na gorskega moža otroci s Sabljico, ki je pogumen v besedah, a ob nevarnosti zbeži z otroki vred. Gorski mož ve, da bi mu hoteli odpeljati Jožka, a meni, da takega junaka ni »sedem dolin naokrog«. Tudi mati je obhodbila ves Močilnik in kliče končno na pomoč žarkženo, ki se res prikaže in jo odpelje v krog svojih sester, kjer prisostvuje nastopu vseh bajnih bitij od kragulježa in pehtre babe do škratov, več in škompnika, ki zbudijo zmaja v podzemskem jezeru in se nato prestrašeni vsi razkropijo, nakar privedejo žarkžene Robavs, ki je stražil Jožka, katerega je voljan vrniti materi le za ceno njenih — oči. Mati prenese tudi to žrtev in dobi sina. — Četrto dejanje se godi v vasi, kjer se zgrinjajo okoli slepe Matičevke vsi znanci iz prejšnjih dejanj, samo Jožka ni, ker je odšel v gore po triglavsko rožo, da bi pomagal materi in ji z njo vrnil vid. Bela žena ga je obvarovala pred zlatorogom, da je mogel utrgati čudežno rožo in je z njo in še s čudežno vodo iz Marijinega studentca ozdravil mater. Taka je vsebina te mladinske igre, ki jo bodo ob materinskem dnevu pa tudi sicer spretni igralci naših odrov nemara radi uprizarjali.

Poverjenikom! Zdaj, ko so se dijaki naročniki vrnili s počitnic in niso »suhi«, poskrbite, da plačajo pravočasno naročnino! Čas beži, polovica leta je za nami, zato bi bilo prav, da bi bili čimprej vsi računi urejeni! Na to naj mislijo tudi posamezni naročniki!

* FILATELIJA *

Prof. Štefan Plut:

Kramljanje o filateliji

Razumljivo je, da so filatelistični listi letos — za stoletnico prve prilepljive poštne znamke — bili in so še vedno polni podatkov o prvi znamki in o možeh, ki si laste slavo njenega izumitelja. Kot je lanski Mentor v 8. številki že omenil, je bolj kot Rowland Hill iznajditelj znamke, kakršna je danes v rabi, Škot James Chalmers, knjigar in tiskar iz Dundeeja, kar je z mnogimi brošurami in letaki (zlasti z onim iz leta 1891.) skušal dokazati Chalmersov sin Patrick. Njegov oče je baje že leta 1834. izdelal v svoji tiskarni prilepljivo znamko, ki jo je 1837 predložil članu parlamenta Robertu Wallaceju, leta 1838. pa Mercantil Committeeju, ki mu je bilo poverjeno preučevanje osnutka Penny Postage Billa (zakona o poštini enega penija). Tako bi Rowlandu Hillu ostala le zasluga reformatorja poštne službe v Angliji, kar je nedvomno zaradi uvedbe enotne poštne pristojbine enega penija za pisma, težka do ½ unče (15 g), in zaradi uvedbe znamke kot potrdila o vplačani poštini. Kot nadaljnji iznajditelj poštne znamke pa se navaja še neki Galvay, ki je — to je za nas Slovence najzanimivejše — oni Anglež, s katerim je leta 1835. govoril v Ljubljani naš Lovrenc Košir glede svojih načrtov o preureditvi plačevanja poštne, ki jih je pozneje (leta 1836.) predložil avstrijski poštni upravi, a jih je ta odklonila. Šele, ko je Košir slišal, da je Anglija izdala znamke, kot jih je on Avstriji predlagal, zlasti pa, ko so nepoučeni začeli tudi izum znamke pripisovati Rowpravi (leta 1838.). Javnost se za to »malenkostno« zadevščino glede izumiteljstva

poštne znamke ni prav nič zmenila, odzvalo pa se je saško finančno ministrstvo, ki je naročilo generalnemu poštnemu ravnateljstvu v Leipzigu, naj preveri Koširjeve trditve, zadevo preišče in nato poroča. Poročilo, temelječe na uradnih spisih in drugem dokaznem gradivu, je jasno izpričalo, da je Košir že leta 1836. svetoval avstrijski poštni upravi, naj opusti plačevanje poštne v naprej in v gotovini in naj vpelje znamko. Nedvomno je s tem dokazano, da je imel pri iznajdbi poštne znamke pomembno vlogo Slovenec Lovro Košir. To dejstvo je treba pribiti, kajti v nemškem filatelističnem listu Sammlerschau slavi neki O. Konšewsky izum poštne znamke kot nemški izum, češ: L. Koschier(!) je bil Avstrijec z Dunaja (torej Nemec). — O Koširjevi uradniški karieri nam doslej še ni dosti znanega. Kje je bil po dovršeni gimnaziji (leta 1825.), ne vemo; morda je bil v zasebni službi, morda že v državni. Prvič se omenja leta 1837. kot računski ingrosist pri pokrajinskem državnem knjigovodstvu v Ljubljani in sezname drž. uradništva ga navajajo vse do leta 1848. Po tem letu je bil Košir bržkone premeščen na Dunaj; zanesljivo vemo, da je bil tam leta 1838. kot namestnik drž. knjigovodje. Zakaj je bil Košir premeščen na Dunaj, ni še točno ugotovljeno. Mnenje zaslužnega Koširjevega raziskovalca F. Kobala pa je tako verjetno, da moramo nanj pristati. Leta 1850. so izšle v Avstriji prve znamke in kdo je mogel biti primernejši mož, ki bi pripravil in vodil velikansko delo, ki je v zvezi z izdajo prvih znamk v veliki državi, kakršna je takrat bila Avstrija, kot naš Košir, ki se je z mislijo preuredbe poštne službe in uvedbe znamke pečal gotovo že pred letom 1835., ko je svoje tozadevne

načrte razkladal Angležu Galwayu! — Filatelistični klub Ljubljana je poštnemu ministrstvu predlagal, naj izide leta 1941. v dobrodelne namene stavek štirih znamk s slikami krajinskih lepot Slovenije (Triglav, Otočec itd.); ena od znamk pa naj bi nosila sliko rojstne hiše L. Koširja in njegov portret. Ta klub je prevzel tudi hvalevredno nalogo, da zbudi zanimanje ne samo domačih, ampak vseh filatelistov za Koširjev problem. Pred menoj leži oktobrska številka uglednega švicarskega filatelističnega lista Schw. Briefmarken-Zeitung iz Berna s člankom: Le père du timbre-poste (Kobal, Marne), ki razpravlja o Koširju. Podobne članke prinašajo tudi drugi listi in prav tako ste mogli o tej zadevi že brati v naših dnevnikih.

*

Dan znamke je zamisel avstrijskih zbiralcev in je bil prvič praznovan leta 1955. Smisel praznovanja posebnega dneva znamke je popularizacija znamkarstva: časopisje prinaša zadevne članke, vrše se filatelistične razstave in kongresi, mnogokrat izidejo ta dan posebne znamke v filatelistično-propagandne, obenem pa dobrodelne namene itd. Avstrijski zgled so poslele nekatere druge države (Belgija, Luksemburg, bivša ČSR), najdosledneje, v največjem obsegu in z veliko ljubeznijo in razumevanjem pa praznuje dan znamke Nemčija, in sicer vsako leto 7. januarja, ko obenem slavi obletnico rojstva Heinricha von Stephana (1851—1897), ustanovitelja svetovne poštne zveze. Von Stephan je leta 1868. napisal posebno spomenico, kjer je obrazil vodilna načela preureditve meddržavnega poštne prometa; njih bistvo je bilo v tem, da bi se nadomestili množestvilni poštni dogovori med posameznimi državami z enim samim dogovorom, ki bi povezal vse države v eno celoto, v poštnem pogledu seveda. Praktično izvedljivost te misli so pokazale severnonemške države Braunschweig, nekdanja hanseatska mesta, Mecklenburg, Ol-

denburg, Pruska in Saška, ki so že prej osnovali svojo poštno zvezo, tkzv. severnonemški poštni okoliš. Von Stephanova ideja — preprosta in vendar tako koristna — je našla razumevanje pri mnogih državnikih in 15. septembra 1874. so se zbrali odposlanci raznih držav v Bernu (Švica); plod njihovih posvetovanj je bila sklenitev splošnega poštnozveznega dogovora dne 9. oktobra 1874. z veljavo od 1. julija 1875. dalje. V kratkem se je včlanilo v poštne zveze 22 držav (skoraj vse evropske, USA, nekaj afriških in azijskih) s skupno površino 57 milijonov km² in okrog 350 milijoni prebivalcev. Bernskemu sestanku so sledili še mnogi kongresi poštne zveze, kjer so se njena določila po potrebi izpreminjala oziroma z novimi dopolnjevala. Drugi, pariški kongres leta 1878., je spet sprejel nekaj novih članic; poštne zveze je sedaj obsegala že 67 milijonov km² in 750 milijonov prebivalcev v vseh delih sveta, tako da si je po pravici nadela ime svetovna poštne zveze. Madridski leta 1920., po redu sedmi, je prvi, ob čigar sestanku so izšle posebne spominske znamke; ta navada se je poslej ohranila. Enajsti kongres bi bil moral biti leta 1959.; do njegovega sestanka pa ni prišlo, ker je Nemčija odrekla sodelovanje, in sicer zato, ker je bila na seznamu udeleženi držav navedena kot samostojna država tudi ČSR, ki je bila takrat že vključena v Veliko Nemčijo.

*

V sredi preteklega leta so se Madžari spominjali 450 letnice smrti svojega kralja Matija Korvina (1458—1490), ki ga zaradi velikih zaslug za dvig in procvit države imenujejo drugega ustanovitelja madžarske države. Tudi naša narodna pesem in pripovedka pozna tega vladarja; je to kralj Matjaž, idealizirani narodni junak in rešitelj, ki s svojo vojsko spi v gorski votlini, iz katere pa bo pridrl v času najhujše sile in pokončal sovražnike našega naroda. Ni težko razumeti, kako je zašel lik tujega vladarja v

naše slovstvo. Meja Korvinove države je ločila od slovenskega narodnega telesa razsežne dele, gosto in sklenjeno poseljene s Panonskimi Slovenci. Njihovi

stiki z ostalimi Slovenci so bili brez dvoma — že zaradi svoje prvotnosti — živi in tesni in so se pesmi in pripovedke o kralju Matjažu, ki so skoraj gotovo nastale na ozemlju Panonske Slovenije, hitro razširile med Slovenci in tako postale svojina vseh. (Furlanski zgodovinar Nicoletti poroča l. 1596., torej komaj 100 let po Korvinovi smrti, da poje narod na Tolminskem, torej na Panonski Sloveniji ravno nasprotnem koncu slovenskega ozemlja, pesmi o ogrskem kralju Matjažu.) Kar je posebno priljubilo Matijo Korvina pri ljudstvu in ga napravilo opevanja vrednega, je njegovo modro vladanje, pravičnost do kmetov, ki jih je s svojimi zakoni ščitil pred samovoljnostjo velikašev, in bojevanje proti Turkom. V njegovi armadi so služil zlasti Čehi, Srbi in gotovo tudi Panonski Slovenci, ki so doma pripovedovali o moči Matjaževe vojske. (Zgodovinarji menijo, da je imela ne samo vojska, marveč sploh vsa Matijeve vlada bolj slovanski kot madžarski značaj.) — Znamke kažejo grb družine Hunyadyjev, katere član je bil Matija, trdnjavo Hunyadyjev, poprsje kralja Matjaža, njegov spomenik v Kološvaru in sliko Matjaževe zbirke zakonov (Codex).

Tudi poštne uprave delajo programe za bodoče leto. Naša na primer bo v letu 1941. izdala tele znamke (če ne vrhu teh še druge). 1. januarja so izšle znamke v korist Zveze bojevnikov v Ljubljani (100 tisoč stavkov). Njihov natančnejši opis in še kaj drugega bo prinesla prihodnja številka Mentorja. Že sedaj pa vas opozarjam nanje, da si jih nabavite in zanje med svojci poagitirate, saj so to dobrodelne znamke, in sicer prve slovenske. Stavek, čigar celotna cena znaša samo 10 din, sestavljajo 4 znamke, ki nosijo sledeče slike: Kajmakčalan, sliko Slovenke, Hrvatice in Srbkinje, sliko skupne grobnice padlih vojakov na ljubljanskem pokopališču pri Sv. Križu in osnutek spomenika vsem padlim junakom — Slovincem, ki naj bi bil postavljen na Brezjah. — 16. marca prideta v promet dve znamki v korist filatelistične razstave v Zagrebu s slikami Kamenitih vrat v Zagrebu in stare zagrebske katedrale. — 1. maja izide stavek znamk v korist PTT uslužbencev banovine Hrvatske s slikami slavonskih kmetie, Plitvičkih jezer, Splita in Dubrovnika in katedrale v Zagrebu. — Določen pa še ni dan izida sledečih serij: stavek v korist Unije za varstvo dece, stavek v korist gradbenega društva poštinih uslužbencev iz ministrstva za pošte; spominski stavek v proslavo polnoletnosti Nj. Veličanstva kralja Petra II. in stavek novih portovnih znamk. — Dragi mladi zbiralec, pridno se uči, da te bodo dobri starši, strici in tete nagradili za šolske uspehe z dinarji; široko bo treba odpreti denarnico, kdor bo hotel imeti vse, kar bo letos izšlo pri nas novih znamk.

Nemčija porabi vsako leto 7 milijard različnih znamk v skupni vrednosti dveh milijard 800 tisoč mark. Državna tiskarna poštinih vrednotnic natisne dnevno 20 do 25 milijonov znamk, ki jih še istega dne razpošlje posameznim poštnim ravnateljstvom, ki dalje dele prispele znamke poštnim uradom.

* Š A H *

„Šola za začetnike“

(Vodi Bogo Pleničar.)

Problemi. (Nadaljevanje.)

Šahovski problemi se primerjajo z liriko. Pri šahu je poezija v ožjem pomenu besede lirika, ki nudi igralcu samemu brez partnerja na deski izbrane oblike njegovih čustvovanja prevzetih misli. Kakor je človeška iznajdljivost skoraj brezkončna, tako so tudi možnosti šahovskih problemov brez števila. Mnogi problemi segajo daleč kot razpoložena umetniška slika, to so večpotezniki, nekateri so krajši, toda z globoko vsebino — štiri in petpotezniki; veliko jih je, ki imajo malo kitic, pa elegantno obliko, to so tro-potezniki; končno ljubljenci vseh začetnikov v krajši obliki, ki odgovarjajo vabljivim dvo-poteznikom. — Seveda najdemo v vsaki skupini le malo mojstrovin, ki dosežejo nesmrtnost, mnogo jih pa je prav gotovo med temi, ki se lahko utisnejo v spomin in se vedno radi citirajo.

V šahovskih krožkih se večkrat dogaja, da predvajajo boljši šahisti probleme, ki jih znajo kar »na pamet« postavit na šahovnici. Takrat se okoli deske zbero klubski člani, ki z zanimanjem slede izvajanjem predavatelja, nekateri ugibajo možne poteze, dočim »brihtna glava« kar hitro najde pravilno rešitev zamisli problema, nakar se najdena odgonetka analizira v debati.

Poleg globokoumstvenih in karakterističnih pesnitev v šahu, poznamo tudi take »lažjega kalibra«: humoristične probleme.

Za humoristične šahovske pozicije niso posebno dovtipni oni, ki se znanstveno poglabljajo v šahovske probleme. Oboževatelj čustvene poezije zavrača kuplete;

ni vsakomur podan smisel za humor. Vendar tudi razumnega igralca poživi po njegovem resnem delu šahovski dovtip. Zato bom od časa do časa priobčeval tudi šahovske kuriozitete, ki nudijo vir zadovoljstva v svojih »pointah«.

Če smatramo bašni v vezani besedi tudi kot poezijo, čeprav imajo vsekdar nekoliko poučne vsebine, moremo uvrstiti v to skupino »končnice« in »srednje igre«, ki imajo — zaradi večkrat začudenja vrednih domislekov — od problemov še poučnejši značaj za praktičnega igralca.

Švicarski coupe-turnir.

Šahovska zveza v Švici prireja turnir, pri katerem izpade vedno oni igralec, ki svojo partijo izgubi (coupe-turnir). Pravico do udeležbe imajo predvsem vsi šahovski mojstri, pa tudi priznani šahisti ter klubski prvaki.

Vodstvo turnirja je predvidevalo 64 udeležencev in to število je bilo tudi doseženo. Mesečno se odigra le eno kolo. Turnir se je začel sredi meseca novembra 1940 ter se bo končal v aprilu 1941, ko se bo poslednji, do takrat nepremagani par igralcev bojeval za naslov švicarskega coupe-mojstra.

Drugo kolo, ki se ga je udeležilo le še 32 igralcev (ker je polovica premaganih v I. kolu že izpadla), se je odigralo 14. in 15. decembra 1940 v raznih mestih Švice.

Svetovni šahovski tisk objavlja sledečo partijo prvega švicarskega coupe-turnirja:

Beli: A. Bütikofer Črni: S. Isenegger
(Curiški šah. klub) (Baselski šah. klub)

Otvoritev z damskim kmetom

1. d2—d4	d7—d5
2. Sg1—f3	Sg8—f6

3. e2—e3	e7—e6
4. Lf1—d3	b7—b6
5. b2—b3	Lc8—b7
6. Lc1—b2	Sb8—d7
7. Sb1—d2	c7—c5
8. Dd1—e2	Lf8—e7

Tukaj črni zapušča simetrijo, ki bi jo lahko začasno še obdržal s sledečo potezo 8. — — Ld6.

9. 0—0	0—0
10. Sf3—e5!	Sd7×e5
11. d4×e5	Sf6—d7
12. f2—f4	

Beli je dosegel položaj pritiska, ki ga skuša črni omiliti s sledečim protinapadom

12. — —	f7—f5
13. e5×f6	Sd7×f6
14. Lb2×f6	

Zamenjava napadalnega tekača je sedaj opravičena, če se iz tega izcimi viden uspeh. Belemu ugaja poskus presenečenja, ki tudi uspe, ker črni ne najde dobrega odgovora.

14. — —	Tf8×f6?

Oba partnerja pač mislita, da mora 14. poteza črnega L×f6 propasti s potekom 15. Dh5, g6 in 16. L×g6, ali vendar bi se izjalovil nadaljnji napad belega, če bi črni odgovoril s 16. — — De7! ter s tem odklonil žrtev lovca.

15. Sd2—f3	Dd8—d6
16. Sf3—e5	

Sedaj seveda stoji beli izborni.

16. — —	d5—d4
17. Ta1—d1	Le7—f8
18. g2—g4!	

Beli napada z močnim elanom.

18. — —	Lf8—e7

Za ubogo trdnjavo se mora dobiti zaklonišče.

19. g4—g5	Tf6—f8

Trdnjava je sedaj pač izven nevarnosti, za kralja ni rešitve.

20. Ld3×h7+! Črni se uda.
Po 20. — — K×h7, Dh5+, Kg8;

22. g6 je mat v nadaljnjih dveh potezah neizbežen (z damo).

Rešitev problema št. 2.

1. La2—b1!

Črni kralj ima možnost štirih potez, in sicer na d5, d4, e6 ali f6.

Sledi mat z belo kraljico na e4, c5 ali f5.

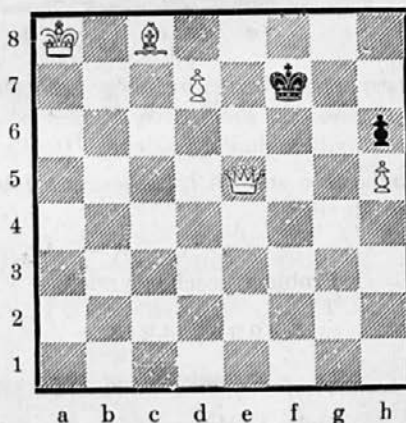
Problem št. 3.

Dvopoteznik

Popis:

Beli: kralj na a8,
kraljica na e5,
lovec na c8,
kmet na d7 in
kmet na h5.

Črni: Kralj na f7 in
kmet na h6.
Beli na potezi.

Problem št. 4.

Dvopoteznik

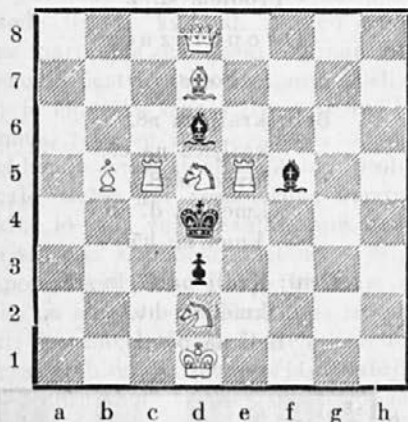
Popis:

Beli: Kralj na d1,
kraljica na d8,

trdnjava na c5,
trdnjava na e5
lovec na d7,
skakač na d2,
skakač na d5 in
kmet na b5.

Crni: Kralj na d4,
lovec na d6,
lovec na f5 in
kmet na d5.

Beli na potezi.

Opomba: Imena rešilcev, ki dospejo pravočasno na uredništvo Mentorja, bomo objavili vedno v naslednji številki.

Poglavje o srednji igri začnem s februarско številko.

Problem posebne vrste.

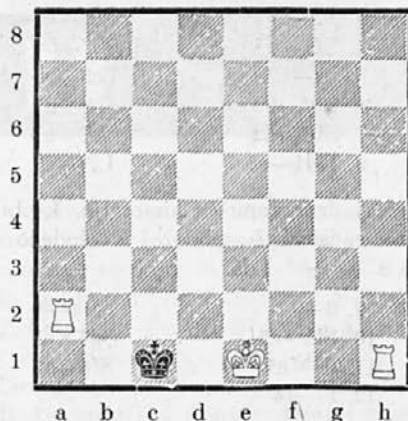
Enopoteznik

Popis:

Beli: Kralj na e1,
trdnjava na h1 in
trdnjava na a2.

Crni: Kralj na e1.

Beli na potezi. Ali je to sploh mogoče? Ponavljam, da mora biti šah-mat v prvi potezi!

Beli napravi rošado.

Rešitev problema posebne vrste.

K temu problemu posebne vrste, katerega rešitev je mogoča z rošado, se pripominja, da je ta »enopoteznik« mogoč le v tem primeru, če ima beli še pravico do roširanja. Ker pa je potek igre neznan, je nedopustna rošada pri resnih problemih.

Šahovska problematika odklanja nadalje tudi prvo potezo, s katero se daje nasprotniku šah, čeprav ne moremo ugovarjati, da so logično mogoči tudi problemi s šahom v prvi potezi.

Pri reševanju problemov si torej zapomnimo, da je prepovedana prva poteza s šahom ter da je roširanje sploh nedopustno pri problemih.

(Dalje.)

Vse šolske knjige in šolske potrebščine ima v veliki izbiri na zalogi

ANTON SFILIGOJ

Ljubljana, Frančiškanska ul. 1

Irgovina s papirjem, devocionalijami in knjigami

L J U D S K A P O S O J I L N I C A V L J U B L J A N I

zadruga z neomejenim jamstvom

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. 6

v lastni palači

*Obrestuje hranilne
vloge najugodneje*

—
Nove in stare vloge, ki so
v celoti vsak čas razpolož-
ljive, obrestuje po 4% proti
odpovedi do 5%.

DIJAKI!

KAM?

v

NOVO ZALOŽBO (KONGRESNI TRG)

Po vse šolske potrebščine!

Po risala in risalno orodje
za tehnike!

Po nalivna peresa, aktovke,
torbice!

Po vse knjige domače in tuje!

Največja izbira!
Konkurenčne cene!

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

je največji slovenski pupi-
larnovarni denarni zavod

Dovoljuje posojila na
menice in vknjižbe

Za vse vloge in obveze
hranilnice jamči

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Slovenski dijak! — Slovenska dijakinja!

Tvoja dijaška leta so leta priprave za ono dobo, ko bo narod terjal od Tebe nesebično delo, požrtvovalnost, ljubezen, vodstvo.

Zato se že sedaj široko razglej po vsem hotenju in udejstvovanju svojega naroda!

Med najpomembnejšimi gospodarskimi pojavi boš našel **zavarovalstvo**. Vprašaj se: Ali je vse zavarovalstvo pri nas v službi naroda?

In odgovor:

**Prva čisto slovenska in nad 40 let svojemu narodu zvesta
služabnica je naša**

VZAJEMNA ZAVAROVALNICA V LJUBLJANI

Ona kot najmodernejše urejeni zavarovalni zavod zavaruje:

proti požaru, strelu in plinski razstrelbi, proti neugodam, proti vlomski tatvini, za zakonito dolžnost jamstva, proti razpoki cerkvenih zvonov, proti razbitju stekla vsake vrste, automobile (kasko).

Dalje sklepa: **živiljenjska zavarovanja** vseh vrst in načinov kakor za primer smrti, za primer smrti ali doživetja, za primer doživetja, medsebojna zavarovanja dveh oseb, terme fixe zavarovanja itd.

V pododdelku **KARITAS** je Vzajemna zavarovalnica organizirala največje ljudsko zavarovanje v Jugoslaviji za posmrtnino (pogrebno) starostno preskrbo in doto.

**Jamstvena sredstva Vzajemne zavarovalnice znašajo že do
110 milijonov din.**

Vsak zavarovanec Vzajemne zavarovalnice prejema mesečnik „**Našo moč**“, ki izhaja v 115.500 izvodih. Čitajte ga! Tako se boste najboljše seznanili z zavarovalstvom ter z delovanjem naše edine čisto domače zavarovalnice.

Dijaške ustanove: Vzajemna zavarovalnica je edina zavarovalnica, ki z 10 dijaškimi ustanovami vzdržuje 10 siromašnih slovenskih dijakov.

Šolske potrebščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2